

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΑΥΤΗΝ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΘΕΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΥΠΟ
ΜΕΝΕΛΑΟΥ Α. ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ

Τουρκοκρατία

Μετά τήν κατάλυσιν τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων ἴσχυεν ἐπὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν κατακτητῶν. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν δὲ τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ὑπήγετο ἡ ἐκδίκασις τῶν ἐγκλημάτων, εἰς ᾧ ὡς ἔνοχοι ἐφέροντο Ἕλληνες¹. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν καταγνωσθεισῶν ποινῶν ἐνέπιπτεν ὡσαύτως ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξουσίαν τοῦ κυριάρχου. Τοῦτο ἦτο ἄλλως τε ἐπόμενον, διότι λόγοι κρατικῆς κυριαρχίας ἐπέβαλλον, ὅπως ἡ ἀπονομὴ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης καὶ γενικώτερον ὁ κολασμὸς τοῦ ἐγκλήματος ἀποτελῇ ἔργον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Τὸ ὡς ἀνωτέρω ὅμως ἐπιβληθὲν ὑπὸ τοῦ κυριάρχου μουσουλμανικὸν ποινικὸν δίκαιον οὐδαμῶς ἐξένισε τοὺς βιώσαντας ὑπὸ τὸ κράτος τῶν βυζαντινῶν ποινικῶν διατάξεων Ἕλληνας. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ δίκαιον τοῦτο δὲν εἰσήγαγε καινοφανεῖς θεσμοὺς ἢ ποινικὰς ἀντιλήψεις διαφερούσας τῶν βυζαντινῶν τόσοις ριζικῶς, ὥστε ἡ ἐπιβολὴ των νὰ προσβάλλῃ καιρίως τὸ περὶ δικαίου συναίσθημα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Ἀντιθέτως πλείστας ὁμοιότητας δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ μεταξὺ βυζαντινοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τοῦ μουσουλμανικοῦ ὡς πρὸς τὴν παραδοχὴν ἐννοιῶν ἀναφερομένων τόσοις εἰς τὸ γενικὸν μέρος τοῦ ποινικοῦ δικαίου ὅσον καὶ εἰς τὰς εἰδικωτέρας διατά-

1. Βλ. Γ. Α. Μάουρερ, 'Ο Ἑλληνικὸς λαός, τ. Α' (μετ. Εὐστ. Καραστάθη), Ἀθῆναι 1943, § 227, σ. 446. Gustav Geib, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft und zur Ankunft des Königs Otto I, Heidelberg 1835, σ. 122. Πρβλ. καὶ N. de Tornaauw, Μουσουλμανικὸν δίκαιον κατὰ τὰς πηγὰς του, μεταγλωττισθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ N. Σακοπούλου, ἐν Σμύρνῃ 1871, τ. Α', σ. 72.

ξεις τὰς ἀντιμετωπιζούσας τὰς καθ' ἑκάστον ἀξιοποίνους πράξεις. Οὕτως αἱ εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον τῶν βυζαντινῶν ἀπαντῶσαι ἔννοιαι τοῦ δόλου, τῆς ἀμελείας, ὡς καὶ γενικώτερον τοῦ καταλογισμοῦ τῆς πράξεως, ἔτι δὲ καὶ τοῦ «τυχηροῦ»¹, αἵτινες ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ποινικῆς εὐθύνης τοῦ δράστου ἐγκληματικῆς τινος πράξεως, δὲν ἦσαν ἄγνωστοι καὶ ἐν τῷ μουσουλμανικῷ ποινικῷ δικαίῳ². Ὁμοίως ἡ ὑπὸ τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου ποινικὴ ἀντιμετώπισις βαρέων ἐγκλημάτων, ὡς π.χ. τῆς ἀνθρωποκτονίας, ἐπουσιώδεις μόνον παρουσιάζει διαφορὰς ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀντιστοίχους βυζαντινὰς ποινικὰς διατάξεις. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται προκειμένου οὐχὶ μόνον περὶ τῆς ἀπειλουμένης κατὰ τῶν φονέων ποινῆς ὡς καὶ τοῦ δικαιώματος τῶν κληρονόμων τοῦ φονευθέντος, ὅπως συμβιβασθῶσι χρηματικῶς μετὰ τοῦ φονέως, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ἐπιβολῆς παρανόμων, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ φόνου, εἰσπράξεων παρὰ τῶν ἰσχυρῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἀρχῶν συλλογικῆς εὐθύνης. Ἄξιον ὅμως ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ ἕτερον σημεῖον ὁμοιότητος τῶν ποινικῶν τούτων δικαίων· τὸ ἀναφερόμενον τουτέστι εἰς τὰς ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐγκλημάτων ἀπειλουμένας ποινάς. Ἡ ἀπαντῶσα εἰς τὰς βυζαντινὰς ποινικὰς διατάξεις σκληρότης τῶν κυρώσεων κατὰ τῶν ὑποπιπτόντων εἰς ἀξιοποίνους πράξεις, ὡς π.χ. οἱ ἀκρωτηριασμοὶ μελῶν³,

1. Διαφωτιστικαὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τῆς Νεαρᾶς 10 τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου διακρίσεις: «ἐπεὶ δὲ πολυσχιδῆς καθίσταται τις ὁ τῆς μαιιοφονίας τρόπος (ἢ γὰρ ἐκουσίως καὶ ἀπὸ προνοίας καὶ παρασκευῆς ἀμαρτάνει τις, ὡς ὁ εὐτρεπίζων ξίφος εἰς τὸ φονεῦσαι ἄνθρωπον. ἢ ἀπὸ θυμοῦ ὡς ἐν ἐφόδῳ, ὅτε σκοπεῖται καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ ἐπιφερόμενον ὄπλον καὶ ἡ ἐγχείρησις. ἢ κατὰ τύχην, ὡς ἐν κυνηγεσίῳ ρίψας μὲν κατὰ θηρὸς τὸ βέλος, ἄνθρωπον δὲ ἀναιρήσας ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἐν μάχῃ μετὰ χειρὸς πλήξας, ἢ ἀπὸ μέθης τινὰ φονεύσας, ὅστις καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεται), πρὸς τὰς τοιαύτας διαιρέσεις καὶ τὰς κατὰ μέρος αἰτίας ἔχομεν σαφῶς καὶ κατὰ τὸ προσήκον καὶ τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀπόφασιν». (Ζέπων J. G - R, τ. 1, σ. 230 - 231).

2. Βλ. Emilio Bussi, Principi di diritto Musulmano, Studi Giuridici Internazionali, 1943, σ. 183. Πρβλ. ὁμοίως διακρίσεις ἀνθρωποκτονίας ἐν τῷ ἱερονομικῷ δικαίῳ, ἐν Δ. Ν. Δημητριάδου (Δηρμήτογλου), Ἱερονομικὸν Κληρονομικὸν τῶν Μωαμεθανῶν Δίκαιον Φεραΐζ, ἐν Ἀθήναις 1915, σ. 14 - 16 καὶ Παύλου Βικεντίου Νικολαΐδη, Μουσουλμανικὸν Κληρονομικὸν Δίκαιον Φεραΐζ, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 18 ἐπ. Ὡσαύτως βλ. Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, τ. Α', σ. 160 - 161, ἀριθ. 123 καὶ σ. 248 - 249, ἀριθ. 184.

3. Βασ. 60.60.1. Πρόχειρος Νόμος 39.14. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 217. Ἀρμεν. 6.14.3. Βασ. 60.48.20. Πρόχειρος Νόμος 39.5 καὶ 22. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 216 - 217 καὶ σ. 218. Ἀρμεν. 6.13.4. Βασ. 60.58.1. Πρόχειρος Νόμος 39.40. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 220. Ἀρμεν. 6.7.1. Βασ. 60.15.6. Πρόχειρος Νόμος 39.53. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 223. Ἀρμεν. 6.5.9. Ἐκλογή Νόμων XVII, ι', Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 54. Βασ. 60.15.2. Βασ. 60.25.4. Πρόχειρος Νόμος 39.56. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 223.

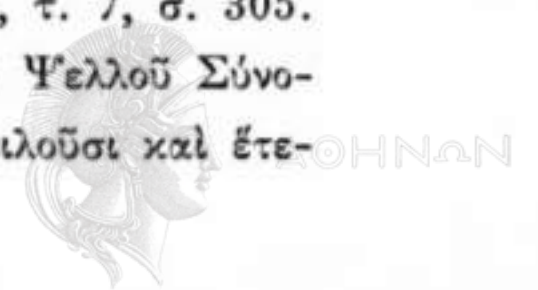
ή τύφλωσις κλπ. τῶν ἐνόχων¹, δὲν ἀποτελεῖ ἀσύνηθες φαινόμενον καὶ ἐν τῷ μουσουλμανικῷ ποινικῷ δικαίῳ.

Αἱ ποινικαὶ κυρώσεις τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου οὐδαμῶς ὑπελείποντο τοῦ

Ἀρμεν. 6.5.13. Ἐκλογή Νόμων XVII, ιγ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 55. Βασ. 60.25.1. Βασ. 60.37.72. Πρόχειρος Νόμος 39.45. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 222. Ἀρμεν. 6.2.19. Ἐκλογή Νόμων XVII, κζ' καὶ κη'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 56 - 57. Βασ. 60.37.73. Πρόχειρος Νόμος 39.43. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 221. Ἀρμεν. 6.2.24. Βασ. 60.37.75. Πρόχειρος Νόμος 39.69. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 225. Ἀρμεν. 6.4.1. Ἐκλογή Νόμων XVII, λγ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 58. Βασ. 60.37.77. Πρόχειρος Νόμος 39.62. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 224. Ἀρμεν. 6.3.3. Βασ. 60.37.78. Πρόχειρος Νόμος 39.63. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 224. Ἀρμεν. 6.3.4. Ἐκλογή Νόμων XVII, κε' καὶ κστ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 56. Βασ. 60.37.80. Πρόχειρος Νόμος 39.66. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 224. Ἀρμεν. 6.3.6. Ἐκλογή Νόμων XVII, λ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 57. Βασ. 60.37.81. Πρόχειρος Νόμος 39.67. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 224 - 225. Ἀρμεν. 6.3.9. Ἐκλογή Νόμων XVII, λα'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 58. Βασ. 60.37.82. Πρόχειρος Νόμος 39.68. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 225. Ἐκλογή Νόμων XVII, λβ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 58. Βασ. 60.37.85. Πρόχειρος Νόμος 39.74. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 226. Ἀρμεν. 6.4.4. Ἐκλογή Νόμων XVII, λθ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 59. Βασ. 60.39.6. Βασ. 60.39.12. Πρόχειρος Νόμος 39.82 καὶ 83. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 226 - 227. Ἀρμεν. 6.6.8. Ἐκλογή Νόμων XVII, μζ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 60. Βασ. 60.41.8. Ἐκλογή Νόμων XVII, ια'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 54. Πρβλ. ὁμοίως καὶ Νεαράν 35 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (Ζέπων J. G - R, τ. 1, σ. 102. P. Noailles - A. Dain, Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Paris 1944, σ. 140 ἐπ. C. A. Spulber, Les Nouvelles de Léon le Sage, Cernauti 1934, σ. 197 ἐπ.). Ἐκλογή Νόμων XVII, β'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 53. Ἐκλογή Νόμων XVII, ια'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 54 - 55. Ἐκλογή Νόμων XVII, ιστ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 55. Ἐκλογή Νόμων XVII, κδ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 56. Ἐκλογή Νόμων XVII, λδ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 58. Ἐκλογή Νόμων XVII, μστ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 60.

Εἰρήσθω, ὅτι οἱ ἀκρωτηριασμοὶ μελῶν τῶν ἐνόχων προεβλέποντο καὶ ὑπὸ τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας παρὰ τὸ ὅτι ἐν αὐτῇ δὲν μνημονεύονται συνήθως εἰδικῶς. Ὅτε εἰς τὰς Ἰουστινιανείους διατάξεις ἠπειλοῦντο ποινὰι «εἰς σῶμα», εἰς ταύτας περιλαμβάνοντο καὶ οἱ ἀκρωτηριασμοί. Τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐκ τοῦ δεκάτου τρίτου κεφαλαίου τῆς Νεαράς 134 τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δι' οὗ ἐπέρχονται ἐπιεικεῖς μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τῶν σωματικῶν ποινῶν. Πρβλ. καὶ B. Sinogowitz, Studien zum Strafrecht der Ekloge, *Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 21, ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 20 - 21.

1. Βλ. Νεαρά 92 τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἐν Ζέπων J. G - R, τ. 1, σ. 158 καὶ P. Noailles et A. Dain, ἐνθ. ἀν., σ. 301. Ὅμοίως ἐν Epanagoge Aucta τ. LII, 112. Ζέπων J. G - R, τ. 6, σ. 211. Prochiron Auctum XXXIX, 223. Ζέπων J. G - R, τ. 7, σ. 305. Synopsis Minor. Ζέπων J. G - R, τ. 6, σ. 409, γ'. Ἀρμεν. 6.1.6 καὶ M. Ψέλλου Σύνοψις τῶν Νόμων. Ζέπων J. G - R, τ. 7, σ. 396. Ποινὴν τυφλώσεως ἀπειλοῦσι καὶ ἔτε-

βυζαντινοῦ εἰς ἀγριότητα, ἀφοῦ π.χ. ὁ ἔνοχος κλοπῆς ἐτιμωρεῖτο καὶ διὰ τῆς ἀποκοπῆς εἴτε τῶν τεσσάρων αὐτοῦ δακτύλων, εἴτε τοῦ ποδός, ἢ διὰ τῆς ἐκριζώσεως τῶν ὀδόντων τοῦ¹.

Ἡ ὥς ἀνωτέρω ὁμῶς ἐκτεθεῖσα ἐφαρμογὴ τοῦ μουσουλμανικοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐπὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων δὲν ἴσχυσεν ἀπαρασαλεύτως καθ' ὅλην τὴν Τουρκοκρατίαν. Ὑπῆρξαν περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες εἰς ὀρισμένους χρονικὰς περιόδους εὐρέθησαν ὑπὸ εὐνοϊκωτάτας συνθήκας. Εὐρύταται προνομίαι² ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ κυριάρχου εἰς πόλεις καὶ νήσους. Οὕτω δι' ἐκδοθέντων ἰδίᾳ προνομιακῶν ὀρισμῶν τῶν σουλτάνων ἡ νῆσος Χίος³ καὶ αἱ Κυκλάδες⁴ ἔτυχον σημαντικῶν οἰκονομικῶν εὐεργετημάτων καὶ ἐλευθεριῶν⁵. Εἰς τὴν Μάνην, τὴν Ὑδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρά ἀνεπτύχθη ποιά τις αὐτονομία, ἐνῶ ἐξ ἄλλου πλεῖσται ἄλλαι περιοχαὶ ἀπέλαυον εἰδικῶν προνομίων⁶.

Ἡ χορήγησις αὕτη τῶν προνομίων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιβληθέν-

ραι διατάξεις τῆς βυζαντινῆς νομοθεσίας. Περὶ τούτου βλ. Ἐκλογὴ Νόμων XVII, 15. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 55. Πρόχειρος Νόμος XXXIX, 58. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 223. Ἀρμενόπουλος, Νόμοι Γεωργικοί, 11, 7 καὶ 12.

1. N. de Tornauw, ἐνθ' ἀν., τ. Β', ἐν Σμύρῃ 1872, σ. 90. Πρβλ. ὁμοίως Th. Juynboll, Manuale di diritto Musulmano (trad. Giovanni Baviera), Milano 1916, σ. 191 ἐπ. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐγίνοντο οἱ ἀκρωτηριασμοί, πρβλ. καὶ N. Smochina, Le Procheiros Nomos de l'empereur Basil (867 - 879) et son application chez les Roumains au XIVe siècle, ἐν «Balkan Studies» 9, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 190, σημ. 81. Ὡς πρὸς δὲ τὴν εὐρέως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφαρμοσθεῖσαν φρικτοτάτην ποινὴν τοῦ ἀνασκολοπισμοῦ, βλ. ἐκτενῶς ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Δ η μ. Π ε τ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ θανάτωσις δι' ἀνασκολοπισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ΚΓ', Ἀθῆναι 1953, σ. 531 ἐπ., ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἀξίον μνείας ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ἀκρωτηριασμοὶ μελῶν τῶν ἐνόχων ἀξιοποίνων πράξεων ἦσαν λίαν συνήθεις καὶ ἐν τῇ βενετοκρατουμένῃ Κρήτῃ. Περὶ αὐτοῦ βλ. Elisabeth Santschi, Procès criminels en Grèce vénitienne (1354 - 1389), ἐν «Θησαυρίσματα», τ. 7 (1970), Βενετία, σ. 82 ἐπ.

2. Περὶ τῶν χορηγηθέντων εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν προνομίων βλ. Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τ. 11, Ἀθήνησιν 1852, σ. 323 - 324.

3. Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' ἀν., σ. 321.

4. Πρβλ. Τ ρ. Εὐ α γ γ ε λ ί δ ο υ, Ἡ Μύκονος, ἐν Ἀθήναις 1912, σ. 107.

5. Γ. Α. Μ ά ο υ ρ ε ρ, Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, τ. Α' (μετ. Εὐστ. Καραστάθη), Ἀθῆναι 1943, παρ. 25, σ. 70 ἐπ.

6. Βλ. Δ ι ο ν. Ζ α κ υ θ η ν ο ὕ, Ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθῆναι 1957, σ. 30.

τος ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν διανεμητικοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἀπορρεύσασα ἀνάγκη¹ ἀφ' ἐτέρου συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν θεσμῶν αὐτοδιοικήσεως, ὧν κυριώτατος πυρὴν ἀπέβη ἡ κοινότης.

Αἱ αὐτοδιοικούμεναι κοινότητες ἀπετέλουν νομικὰ πρόσωπα ἔχοντα πλήρη αὐτοτέλειαν ἔναντι τοῦ κυριάρχου, καὶ ἀρμοδιότητας, αἵτινες ἦσαν σημαντικώταται. Διωκοῦντο δὲ ὑπὸ ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν κατοίκων ἀρχόντων, τῶν ὁποίων ἡ θητεία ἦτο κατὰ κανόνα ἐνιαύσιος, καὶ οἵτινες ὠνομάζοντο ἐπίτροποι, προεστοί, γέροντες, δημογέροντες, ἐπιστάται, κοτζαμπάσηδες².

Μεταξὺ τῶν ποικίλων καθηκόντων τῶν κοινοτικῶν τούτων ἀρχόντων, ἅτινα ἦσαν ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις, ἡ δι' ἀκριβοδικαίας κατανομῆς συλλογὴ τῶν φόρων τοῦ κυριάρχου, ἡ λήψις μέτρων διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν κλπ., περιλαμβάνετο καὶ ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης³ ἀφορῶσα κυρίως εἰς τὴν λύσιν τῶν πολιτικῶν διαφορῶν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι διὰ προνομίων εἶχε παραχωρηθῇ ὑπὸ τοῦ κυριάρχου περιορισμένη δικαστικὴ δικαιοδοσία εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια. Ἡ δικαιοδοσία δὲ αὕτη ἀνεφέρετο ἰδίᾳ εἰς ὑποθέσεις οἰκογενειακοῦ δικαίου. Ἡδύναντο ἔτι αἱ αὐταὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ νὰ ἐπιλαμβάνωνται καὶ τῆς λύσεως τῶν ἀναφυομένων ἐπὶ κληρονομικῆς ἐκ διαθήκης διαδοχῆς διαφορῶν. Περὶ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν διαφορῶν οἱ προνομιακοὶ ὅρισμοὶ τῶν σουλτάνων ἐπέτρεπον, ὅπως αὐταὶ ἐπιλύωνται ἐλευθέρως διὰ διαιτησίας ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιτοπίων των ἐθίμων⁴.

1. Νικ. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐν Ἀθήναις 1882, σ. 78 ἐπ. Διον. Ζακυθηνοῦ, ἐνθ' ἀν., σ. 35. Π. Ἀργυροπούλου, Δημοτικὴ διοίκησις ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 39.

2. Γ. Α. Μάουρερ, ἐνθ' ἀν., σ. 71. Ἰακ. Βισβίτζη, Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, *L'Hellénisme Contemporain*, τόμος ἐπὶ τῇ πεντακοσιοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (29 Μαΐου 1953), σ. 189. Διον. Ζακυθηνοῦ, *La Commune grecque*: Ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Τουρκοκρατία, Ἀθήναι 1954, σ. 97. Ἀλεξ. Βλαστοῦ, Χιακά, τ. Β', ἐν Ἑρμουπόλει 1840, σ. 154. Ἀνδρ. Μάμουκα, ἐνθ' ἀν., τ. 11, σ. 314. Τρ. Εὐαγγελίδου, Ἡ νῆσος Σκίαθος, ἐν Ἀθήναις 1913, σ. 64. Ἰω. Ψύλλα, Ἱστορία τῆς νήσου Κέας, ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 154. Δρόσου Ν. Δρόσου, Ἱστορία τῆς νήσου Τήνου, ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 47. Καρόλου Ι. Γκιών, Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου, ἐν Σύρῳ 1876, σ. 139. Ἰωσήφ Χατζιδάκη, Ἡ ἱστορία τῆς νήσου Μήλου, ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 163. Ἀντωνίου Ν. Βάλληνη, Ἱστορία τῆς νήσου Κύθου, ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 74 ἐπ.

3. Νικ. Μοσχοβάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 85. Σ. Ἀντωνιάδου, Δημοτικά, σ. 127 - 128.

4. Ἰακ. Βισβίτζη, ἐνθ' ἀν., σ. 196 - 197.

Τὰς παραχωρηθείσας ταύτας δικαστικὰς προνομίαις κατώρθωσαν οἱ ὑπόδουλοι νὰ διευρύνωσι σημαντικώτατα. Οὕτω διασωθέντα ἔγγραφα ὡς καὶ δικαστικαὶ ἀποφάσεις ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου περιέχουν ἀψευδῇ μαρτύρια τῆς εὐρυτάτης δικαιοδοσίας τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων, ὅπως ἐκδικάζωσι πάσας τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τὰς μὴ ἐμπίπτουσας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν.

Ἰδιαιτέρως ὅμως δέον νὰ ἐξαρθῇ ἐνταῦθα ὅτι οἱ ὑπόδουλοι ἐπεξέτεινον τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην καὶ ἐπὶ τῶν ποινικῶν δικῶν¹. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι ὅλως ἰδιαιτέρας σημασίας δεδομένου ὅτι ὁ κατακτητὴς εἶχεν ἐπιφυλάξει εἰς ἑαυτὸν καὶ μόνον τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἀξιοποίνων πράξεων. Οὐδαμοῦ δὲ μεταξὺ τῶν χορηγηθέντων μεταγενεστέρως εὐρυτάτων εἰς τοὺς ὑποδούλους προνομίων ἀπαντᾷ παραχώρησις εἰς τούτους καὶ ποινικῆς δικαιοδοσίας². Οἱ λόγοι, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, τῆς στάσεως ταύτης τοῦ κατακτητοῦ ἦσαν εὐνόητοι. Ἡ εἰς τοὺς ὑποδούλους παροχὴ τῆς ἐξουσίας, ὅπως δικάζωσι τὰς τελουμένας μεταξὺ Ἑλλήνων ἀξιοποίνους πράξεις, ἔθιγεν εὐθέως τὴν κρατικὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν. Παρὰ ταῦτα, ὡς θέλει ἐκτεθῇ εὐθὺς κατωτέρω, ὁ κατακτητὴς ἠνέχθη οὐχὶ μόνον τὴν ὑπὸ τῶν ὑποδούλων ἄσκησιν ποινικῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' εἰς τινὰς περιπτώσεις καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐπιβολὴν ποινῶν κατὰ τῶν ἀδιοπραγούντων³.

Ἡ ἀνοχὴ αὕτη τοῦ κατακτητοῦ ὅπως οἱ ὑπόδουλοι ἐπιλαμβάνονται τῆς ἐκδικάσεως ἔστω καὶ περιπτώσεων μὴ βαρέως ἀξιοποίνων πράξεων⁴, ἀποτελεῖ γεγονός σημαντικόν, ὅπερ ἀναμφισβητήτως καθιστᾷ αἰσθητὴν τὴν διάβρωσιν τῆς κυριαρχίας του.

Ἑ λ λ η ν ε ς π ο ι ν ι κ ο ἰ κ ρ ι τ α ἰ. — Ποινικὴν δικαιοσύνην κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐκτὸς βεβαίως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἀπένεμον οἱ ἐπίτροποι τῶν κοινοτήτων. Αἱ μαρτυρίαι περὶ τῆς ποινικῆς ταύτης ἐξουσίας τῶν ἐπιτρόπων - κριτῶν προέρχονται κυρίως ἐκ τῶν διασωθεισῶν ἐγγράφων πηγῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὅπου ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος κατ' ἐξοχὴν ἦνθησεν ἡ αὐτοδιοίκησις⁵. Αὗται δὲ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

α) Πράξεις ἐκλογῆς ἐπιτρόπων, εἰς τὰς ὁποίας μεταξὺ τῶν ἀναλυτικῶς ἐν αὐταῖς

1. Δ ρ ό σ ο υ Ν. Δ ρ ό σ ο υ, ἐνθ' ἀν., σ. 51 ἐπ.

2. Περιορισμένη μόνον ποινικὴ δικαιοδοσία ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἶχε χορηγηθῇ διὰ βερατίου εἰς τὸν πατριάρχην (Νικ. Μοσχοβάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 53 ἐπ.).

3. Εἰς τὴν Ὑδραν, ὅτε διοικητὴς τῆς νήσου ἦτο ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, ἡ ἐκτέλεσις πλείστων ποινῶν ἐγένετο ὑπὸ Ἑλλήνων. Ὑπῆρχε δὲ ἐν τῇ νήσῳ καὶ δημοσία φυλακὴ. (Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας, τ. Α', Ἀθῆναι 1946, σ. 49). Περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τὴν νήσον Τήνον ποινῶν βλ. Δ ρ ό σ ο υ Ν. Δ ρ ό σ ο υ, ἐνθ' ἀν., σ. 54 - 55.

4. Ἀ λ ε ξ. Β λ α σ τ ο ῦ, ἐνθ' ἀν., τ. Β', σ. 156.

5. Δ ι ο ν. Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, Ἡ Τουρκοκρατία, ἐνθ' ἀν., σ. 31.

μνημονευομένων ἐξουσιῶν καὶ καθηκόντων τῶν ἐπιτρόπων κατὰ τὸ διάστημα τῆς θητείας των, ἀπαντᾷ καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ φράσις: «νὰ παιδεύουν τοὺς ἀτάκτους», ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ τὴν παροχὴν ὑπὸ τῆς Κοινότητος ποινικῆς δικαιοδοσίας εἰς τοὺς ἐκλεγέντας ἐπιτρόπους τοῦ Κοινοῦ.

Οὕτως εἰς τὴν ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1701 ἀνέκδοτον πρᾶξιν ἐκλογῆς «ἐπιτρόπων καὶ πρεκουρατόρων» τῆς νήσου Μυκόνου μεταξὺ ἄλλων παρέχεται εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ ἐξουσία «νὰ παιδεύουν τοὺς ἀτάκτους ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται»¹. Ὡσαύτως εἰς παρομοίαν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Ἀπριλίου 1731 πρᾶξιν ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου παρέχεται εἰς τοὺς ἐκλεγέντας ἐπιτρόπους «παντοία καὶ γεμάτη ἐξουσία νὰ παιδεύουν καὶ τοὺς ἀτάκτους ἵνα μὴ ὑπεραίρωνται»². Εἰς δὲ τὰ ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1667 καὶ 1 Ἀπριλίου 1667 ἐγγραφα τῆς Κοινότητος Μυκόνου οἱ διοριζόμενοι ἐπίτροποι ἀποκαλοῦνται «καθολικοὶ καπετάνιοι καὶ κριτάδες καὶ ἐπίτροποι»³. Τὴν ἰδίαν ποινικὴν ἐξουσίαν παρέχουν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους πρακτικὰ ἐκλογῆς προερχόμενα καὶ ἐξ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἅτινα χρησιμοποιοῦν μάλιστα τὴν αὐτὴν περίπου φρασιολογίαν. Εἰς τὴν ἐκ Τήνου π.χ. ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1806 ἐκλογὴν προεστώτων δίδεται εἰς αὐτοὺς ἡ ἐξουσία, ὅπως τιμωρῶσι «τοὺς ἀτάκτους καὶ ἀνυποτάκτους μὲ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὸ πρέπον καὶ δίκαιον, καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν ἕκαστον τῶν τυχόντων τοιούτων κατὰ τὸ σφάλμα του, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀταξίας των καὶ σωφρονισμὸν τῶν ὁμοίων»⁴. Σημαντικὴν ποινικὴν ἐξουσίαν χορηγεῖ καὶ ἡ κοινότης τῆς νήσου Κιμώλου εἰς τοὺς διοριζομένους ὑπ' αὐτῆς καθ' ἕκαστον ἔτος «ἐπιστάτας». Οὕτω διὰ τῆς ἀπὸ 1 Μαρτίου 1795 ἀνεκδότου⁵ ἀποφάσεως τοῦ κοινοῦ τῆς Κιμώλου παρέχεται εἰς τοὺς διοριζομένους ἐπιστάτας Οἰκονόμον Σάρδην⁶ καὶ Γεώργιον Ροῦσον καὶ ἡ ἐξουσία «νὰ χαψιώνουν⁷, νὰ παιδεύουν, νὰ ζερεμετίζουν τοὺς ἀτάκτους, διὰ νὰ ἔχουν τὴν ἀνά-

1. Γ.Α.Κ., Μυκόνου φ. 20, 1. (Παρ/μα ἀρ. 1).

2. Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐν Ἑρμουπόλει 1924, σ. 72 - 73.

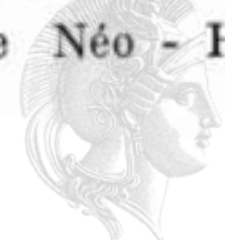
3. Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 24 - 25.

4. Δρόσου Ν. Δρόσου, ἐνθ' ἀν. σ. 343. Διὰ τῆς φράσεως «καὶ σωφρονισμὸν τῶν ὁμοίων» διατυποῦται σαφῶς ἔννοια γενικῆς προλήψεως. Ἐκ πλείστων ἄλλως τε ἐγγράφων τῆς τουρκοκρατίας προκύπτει ὅτι διάχυτος εἶναι ἡ ἀντίληψις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς ὡς μέσου γενικῆς προλήψεως.

5. Βλ. Παρ/μα ἀρ. 7. Τὸ ἐγγραφον τοῦτο ὡς καὶ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (Παρ/μα, ἀρ. 8) εὐγενῶς μοι παρεχώρησε πρὸς δημοσίευσιν ὁ αἰδεσιμολογιώτατος πρωτοπρεσβύτερος κ. Ἰωάννης Ράμφος, πρὸς ὃν ἐκφράζονται ἐνταῦθα θερμαὶ εὐχαριστίαι.

6. Πρόκειται περὶ τοῦ Οἰκονόμου Δημητρίου Σάρδη. (Βλ. Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Κιμώλου, ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 3 καὶ 8).

7. Φυλακίζουν. Βλ. Hubert Pernot, Études de Linguistique Néo - Hellé-

παυσίν τως οί καλοί». Εἰς δὲ τὴν νῆσον Ὑδραν ἡ κοινότης ἀποφασίσασα τὴν 18 Δεκεμβρίου 1803, ἵνα χορηγήσῃ εἰς τὸν «μπὰς κοτζάμπαση καὶ ζαμπίτην» τῆς νήσου Γεώργιον Βούλγαρην παράτασιν τῆς θητείας αὐτοῦ ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἔτος, παρέχει εἰς τοῦτον ἅμα καὶ τὴν ἐξουσίαν «νὰ παιδεύῃ ἐξ ἴσου ὅλους τοὺς πταίσαντας κατοίκους τοῦ νησίου διὰ νὰ σώζεται ἡ καλὴ εὐταξία καὶ ὁμόνοια»¹. Ὁμοίαν ποινικὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ ἐπίτροποι εἰς τὰς νήσους Σῦρον², Μῆλον³, Κέα⁴ καὶ ἄλλαχοῦ.

β) Δικαστικαὶ ἀποφάσεις, ἐν αἷς φαίνονται ἀπονέμοντες ποινικὴν δικαιοσύνην οἱ ἐπίτροποι. Οὕτω π.χ. εἰς τὴν ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1691 δικαστικὴν ἀπόφασιν ἐκ τῆς νήσου Μυκόνου, ὁ Ἀλέξανδρος Καλαμαράς, ἀναφερόμενος εἰς τὸ κείμενον τῆς ἀποφάσεως ὡς ἐπίτροπος καὶ κριτῆς Μυκόνου, ἐκδικάζει ὑπόθεσιν κλοπῆς καὶ ἐπιβάλλει ποινικὴν κύρωσιν κατὰ τοῦ ἐνόχου τῆς πράξεως⁵.

γ) Ἐγγράφως διατυπωθεῖσαι κωδικοποιήσεις ἐπιτοπίων ἐθίμων περιλαμβάνουσαι διατάξεις προβλεπούσας ἀξιοποίνους πράξεις, ἅς καὶ τιμωροῦσι δι' ὠρισμένης ποινῆς. Τοιαῦται ποινικαὶ διατάξεις ἀπαντῶσιν εἰς τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας γενομένας κωδικοποιήσεις ἐθιμικοῦ δικαίου τῶν νήσων Μυκόνου⁶, Σύρου⁷, Νάξου⁸, Ὑδρας⁹, καὶ Κύθνου¹⁰.

nique. Collection de l'Institut Néo - Hellénique, t. VI, Paris 1946, σ. 576 καὶ Ν. Π. Ἀνδριώτη, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς, ἐκδ. Β', Θεσσαλονίκη 1967, σ. 423.

1. Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας 1778 - 1832, τ. 2, ἐν Πειραιεῖ 1921, σ. 82 - 83.

2. Βλ. Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τ. Α', ἐν Ἑρμούπολει Σύρου 1948, σ. 192 - 193. Ὁμοίως καὶ Κώδικα δικαιωμάτων καὶ ἀπολαυῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἔτους 1700 (Ἀνδρ. Δρακάκη, αὐτόθι, σ. 206).

3. Ἰωσήφ Χατζιδάκη, Ἡ ἱστορία τῆς νήσου Μήλου, ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 163.

4. Ἰω. Ψύλλα, Ἱστορία τῆς νήσου Κέας, ἐνθ' ἄν., σ. 163.

5. Ἰακ. Βισβίτζη, Δικαστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ 17ου αἰῶνος ἐκ τῆς νήσου Μυκόνου, Ἐπετηρὶς Ἀρχείου Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ Δικαίου, τευχ. 7, ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 123, ἀρ. 38.

6. Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐνθ' ἄν., σ. 19 ἐπ.

7. Λ. Χρυσανθοπούλου, Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν, Ἀθήνησι 1853, σ. 76 ἐπ. Ζέπων J. G - R, τ. 8, σ. 499 ἐπ. Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον, ἐν «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν», τ. ΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 302 ἐπ.

8. Ζέπων J. G - R, τ. 8, σ. 524 ἐπ.

9. Ἀντωνίου Λιγνοῦ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας, τ. Α', Ἀθήναι 1946, σ. 257 ἐπ. Πρβλ. ὁμοίως Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, τ. 6, σ. 39 ἐπ. καὶ Ἰωάννου Μανιατοπούλου, Τὸ Ναυτικὸν δίκαιον τῆς Ὑδρας, Ἀθήναι 1939, σ. 101 ἐπ.

10. Ἀντ. Βάλληνδα, Κυθνιακὰ ἥτοι τῆς νήσου Κύθνου χωρογραφία καὶ ἱστορία μετὰ τοῦ βίου τῶν συγχρόνων Κυθνίων ἐν ᾧ ἤθη καὶ ἔθη καὶ γλῶσσα καὶ γέννη κλπ., ἐν Ἑρμούπολει Σύρου 1882, σ. 85. Ἀντ. Γούναρη, Ἡ Κύθνος, Ἀθήναι 1938, σ. 145 ἐπ.

Ἡ ὑπὸ τῶν ὑποδούλων θέσπισις τοιούτων ποινικῶν διατάξεων ἄγει ἀνενδοιάστως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὗτοι εἶχον συγχρόνως καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ δικάζωσι τοὺς ἐνόχους τῶν προβλεπομένων ἀξιοποίνων πράξεων διὰ τῶν ἐκλεγομένων ὑπ' αὐτῶν ἀρχόντων, τῶν ἐπιτρόπων. Τοιαύτη ἄλλως τε ἐξουσία προκύπτει σαφῶς ἐκ τῶν γραπτῶν ἐθιμικῶν διατάξεων τῶν νήσων Ὑδρας¹ καὶ Νάξου².

Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι, εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ εἰσπραξίς τῶν φόρων καὶ τῶν γενικωτέρων προσόδων τῆς κοινότητος ἀνετίθετο ὑπὸ τοῦ κυριάρχου εἰς βοεβόδαν³, ὁ τελευταῖος οὗτος πλὴν τοῦ δικαιώματος τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν εἶχεν ἐν ταύτῃ καὶ ποινικὴν δικαιοδοσίαν. Βοεβόδας ἠδύνατο νὰ ὀρισθῇ Ὁθωμανός. Οὐδαμῶς ὅμως ἦσαν σπάνιαι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς ὡς βοεβόδα ὠρίζοντο ἐκ τῶν ὑποδούλων⁴, ὅτε πάλιν ἡ ποινικὴ ἐξουσία εὐρίσκετο οὐσιαστικῶς εἰς Ἑλληνικὰς χεῖρας⁵.

Δικαιοδοσία κριτῶν. — Ποία ἦτο ἡ ἑκτασίς τῆς ποινικῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐπιτρόπων - κριτῶν, δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς. Αὕτη ἐποίκιλλεν εἰς διαφόρους χρονικὰς περιόδους ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν ἢ μὴ συνθηκῶν, ὑφ' ἃς εὐρίσκοντο αἱ Ἑλληνικαὶ κοινότητες. Ἐκεῖνο πάντως τὸ ὅποῖον δύναται νὰ λεχθῇ εἶναι ὅτι, αἱ κοινότητες, ὅσας ἐπετύγχανον νὰ ἀνατεθῇ εἰς αὐτάς τὸ δικαίωμα τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων⁶, ὅτε καὶ ἀπεφεύγετο ἡ ἔλευσις Τούρκου βοεβόδα, ἔχαιρον εὐρυτέ-

1. Βλ. σχετικῶς τὰ ἄρθρα 5, 11, 12, 16, 21 καὶ 22 τοῦ ἐν ἔτει 1818 συνταχθέντος νόμου τῆς Ὑδρας.

2. Πρβλ. τὴν διάταξιν ἡ' τῆς ἐν ἔτει 1810 κωδικοποιήσεως τῶν ἐθίμων τῆς Νάξου.

3. Εἰς τοῦτον ἐξεχωρεῖτο παρὰ τοῦ κυριάρχου δι' ἐν ἔτος τὸ δικαίωμα τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων, μετὰ προηγουμένην ὑπ' αὐτοῦ καταβολὴν ὠρισμένου κατ' ἀποκοπὴν ποσοῦ. Βλ. σχετικῶς Ἀνδρ. Μάμουκα, ἐνθ' ἀν., τ. 11, σ. 313. Τρύφωνος Εὐαγγελεῖδου, Ἡ νήσος Σκίαθος, ἐν Ἀθήναις 1913, σ. 59. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Μύκονος, ἐν Ἀθήναις 1912, σ. 107. Ἰω. Ψύλλα, Ἱστορία τῆς νήσου Κέας, ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 154. Κρόλου Ι. Γκιών, ἐνθ' ἀν., σ. 143.

4. Ἰωσήφ Χατζιδάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 163 - 166.

5. Ἀξίον μνείας εἶναι, ὅτι, προκειμένου περὶ ποινικῶν ὑποθέσεων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ταύτας ἐνίοτε ἐδίκαζον καὶ οἱ Διερμηνεῖς τοῦ Στόλου εἰς δεύτερον βαθμὸν (Νικ. Μοσχόβακη, ἐνθ' ἀν., σ. 150).

6. Τοῦτο ἐχαρακτηρίζετο διὰ τοῦ ὅρου «μακτοῦ». Βλ. Περ. Ζερλέντου, Παναγιώτης Νικούσιος καὶ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἄρχοντες Μυκονίων, *Νησιωτικὴ Ἐπετηρίς*, ἔτος Α', ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1918, σ. 215. Περὶ τοῦ φόρου «μακτοῦ» ὅστις ἀπετέλει πρόσοδον εἰς χρῆμα, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος δὲν ἦτο μεταβλητόν, ἀλλ' ἐφ' ἅπαξ καθωρισμένον ἐναντι τῆς δεκάτης καὶ τῶν λοιπῶν φορολογικῶν καταβολῶν, βλ. Vera Mutafoieva, Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν τσιφλικίων εἰς τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τὸν ΙΔ' - ΙΖ' αἰῶνα (μετάφρ. Ι. Θ. Λαμψίδη), ἐν *Δελτίῳ Σλαβικῆς Βιβλιογραφίας* (ἐκδ. Ἑταιρείας Μακεδο-

ρας αὐτοδιοικήσεως, τοῦτο δὲ εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν πλέον ἐκτεταμένην δικαιοδοσίαν τῶν ἐπιτρόπων ἐπὶ τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων.

Ἐγγραφοὶ πηγαί τῆς Τουρκοκρατίας ἐμφανίζουν τὰς Ἑλληνικὰς κοινοτικὰς ἀρχὰς ὡς ἐχούσας πλήρη δικαιοδοσίαν ἐπὶ ἀγρονομικῶν ἀδικημάτων, ἀφοῦ μάλιστα κατὰ καιροῦς νομοθετοῦσιν αὗται καὶ κυρώσεις¹ κατὰ τῶν ποιμένων ἢ καὶ κτηνοτρόφων, τῶν ὁποίων τὰ ζῶα προξενοῦσι ζημίας εἰς τὰς ἀγροτικὰς καλλιεργείας. Αἱ διατυπωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Μυκονίων γραπτὰ διατάξεις αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν «ταρίφαν» τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1649 ὡς καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς κοινότητος τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1710 καὶ 29 Δεκεμβρίου 1766² ἐπιβάλλουσι ποινὰς προστίμου καὶ δαρμοῦ κατὰ τῶν ὑποπιπτόντων εἰς ἀγρονομικὰς παραβάσεις ποιμένων, συγχρόνως δὲ κηρύσσουν «ἀφεντικὰ» τὰ ζῶα, ἅτινα ἐπέφερον τὰς ζημίας.

Ποινικὰς διατάξεις ἐπὶ ἀγροζημιῶν νομοθετεῖ ὁμοίως καὶ ἡ κοινότης Σύρου κατὰ τὰ ἔτη 1700, 1729, 1761 καὶ 1777, τὴν δὲ 29ην Ἀπριλίου 1797 ψηφίζεται καὶ εἰδικὸς νόμος ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Νόμος διὰ τὶς βοσκές»³. Διὰ

νικῶν Σπουδῶν), ἔτος Ζ', τευχ. 29, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 96. Μαχτοῦ = ἀποκοπὴ ἀποδεκατώσεως (Γεωργίου Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας, ἐν Πάτραις 1860, σ. 161). Πρβλ. ὁμοίως Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας, τ. Α', Ἀθήναι 1946, σ. 73 καὶ ἀνέκδοτον ἀπόφασιν τοῦ κοινοῦ τῆς νήσου Κιμῶλου τῆς 21 Ἀπριλίου 1795 δημοσιευομένην κατωτέρω (Παρ/μα, ἀρ. 8). Ὁμοίως Ἐπαμ. Γεωργαντοπούλου, Τηνιακὰ ἦτοι ἀρχαία καὶ νεωτέρα γεωγραφία καὶ ἱστορία τῆς νήσου Τήνου, ἐν Ἀθήναις 1889, σ. 117 (Μαχτοῦ = φόρος προσδιορισθεὶς ἅπαξ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποκοπῆς). Ἀντωνίου Ν. Βάλληνδα, Ἱστορία τῆς νήσου Κύθου, ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 63. Χρ. Μαυροπούλου, Τουρκικὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν ἱστορίαν τῆς Χίου, Ἀθήναι 1920, σ. 305. Μιχ. Μαλανδράκη, Νησιωτικὰ Χρονικά, ἐν Ἀ' Ἑλληνικά, τ. 10 (1937 - 1938), ἐν Ἀθήναις, σ. 73. Β. Σφυρόερα, Ἐγγραφα τῆς νήσου Σίφνου (1785 - 1820) ἐκ τῆς συλλογῆς Γεωργ. Σ. Μαριδάκη, Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, 17 (1967), σ. 19.

1. Ἀξίον μνείας εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ τῶν νήσων νομοθετοῦσι κυρώσεις καὶ δι' ἀγορανομικὰς παραβάσεις. Αὗται ὑπαγορεύονται κυρίως ὑπὸ τῶν παρατηρουμένων ὑπερβάσεων τῶν διατιμήσεων, τὰς ὁποίας ἐνομοθέτουν συστηματικῶς αἱ κοινότητες ἰδίᾳ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅτε παρατηρεῖται πτώσις τῆς τιμῆς τοῦ γροσίου καὶ ἄνοδος τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων ἀγαθῶν. Τοιαῦται διατάξεις ἀπαντῶσιν εἰς τὴν νῆσον Σῦρον (Ἀνδρ. Δρακάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 105 ἐπ.), Μύκονον (Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐνθ' ἀν., σ. 73 - 74), Σκῦρον (Δημητρίου Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς Σκύρου, ἐν Πάτραις 1909, σ. 105), Ὑδραν (Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, τ. 6, σ. 222 - 223 καὶ 243 - 244) καὶ ἀλλαχοῦ.

2. Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐνθ' ἀν., σ. 19, 68 καὶ 85.

3. Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τ. Α', σ. 207, ἀρ. 3.

τῶν διατάξεων τούτων, πλὴν τῶν ἐπιβαλλομένων κυρώσεων κατὰ τῶν ποιμένων, ἐδημιουργεῖτο καὶ δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτήτου νὰ φονεύῃ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὰ κτήματα αὐτοῦ ζῶα¹.

Ἄλλ' αἱ ἐγγράφοι πηγαί τῆς Τουρκοκρατίας μαρτυροῦσι δικαιοδοσίαν τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν μὴ περιοριζομένην μόνον ἐπὶ ἀγρονομικῶν ἢ ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἀγορανομικῶν παραβάσεων, ἀλλ' ἐκτεινομένην ἐπὶ πολὺ εὐρυτέρου κύκλου ἀξιοποίνων πράξεων. Οὕτω νομοθετοῦνται κυρώσεις καὶ ἐπὶ ἐγκλημάτων κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας, προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῶν ἡθῶν, τῆς τιμῆς κλπ.

Εἰδικώτεραι ἀξιόποιοι πράξεις. — Εἰδικώτερον ἐκ τῶν κειμένων τῆς Τουρκοκρατίας προκύπτει, ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ ἐπιλαμβάνονται τοῦ συνηθεστάτου ἐγκλήματος τῆς κλοπῆς.

Ἑγκλήματα κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ κλοπή, ὡς καὶ πᾶσαι κατ' ἀρχὴν αἱ ἀξιόποιοι πράξεις, ἐδιώκετο κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν μόνον κατόπιν ἐγκλήσεως τοῦ παθόντος.

Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ὑπεχρέου τὸν ἔνοχον τῆς κλοπῆς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν κλαπέντων ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν πάσης ζημίας εἰς τὸν ὑποστάντα τὴν κλοπὴν². Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ ἀποφάσεως ἐπεβάλλετο συγχρόνως κατὰ τοῦ δράστου καὶ ποινὴ προστίμου ὑπὲρ τοῦ Τούρκου ἀξιωματοῦχου τῆς περιφερείας, εἰς ἣν ὑπῆγετο ἡ κοινότης.

Οὕτως εἰς τὴν ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1691 ἀπόφασιν³ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καλαμαρά, «ἐπιτρόπου καὶ κριτῆ Μυκόνου», καταδικάζεται ὁ ἀποδειχθεὶς ὡς ἔνοχος κλοπῆς Ἀλέξ. Κοντολούρης νὰ πληρώσῃ «ὅλο τὸ ντάνος καὶ ζημία» εἰς τὸν ὑποστάντα τὴν κλοπὴν Ἀντ. Ψάρον. Συγχρόνως ἐπιβάλλεται εἰς τὸν δράστην τῆς κλοπῆς καὶ πρόστιμον 150 ρεαλίων, ὅπερ ἔδει νὰ καταβληθῇ οὐχὶ εἰς τὸν Τοῦρκον ἀρχιναύαρχον τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Καπετὰν πασᾶ) ἀλλ' «εἰς τὴν κάμαρα τοῦ ὑψηλοτάτου ἀφέντη ρετούρη Μπαρμπαρήγου Τήνου»⁴. Καὶ τοῦτο, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, θαλασ-

1. Ἀντιθέτως εἰς τὴν Νάξον «ὅσα ζῶα ἤθελεν βάλει ὁ ἄρχος εἰς τόπον λιανά, ὡσὰν καὶ χοντρά δὲν ἐμποροῦσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ νὰ τὰ σκοτώνου, μόνον νὰ φράσου οἱ ἄνθρωποι τὰ πράμματα τῶς καλὰ νὰ μὴ τῶς κάμνουν ζημία...» (Περ. Ζερλέντου, Φεουδαλικὴ Πολιτεία ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, ἐν Ἑρμουπόλει 1925, σ. 15).

2. Περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων ποινῶν ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς κλοπῆς εἰς τὴν νῆσον Τήνον βλ. Δρόσου Ν. Δρόσου, ἐνθ' ἄν., σ. 54 - 55.

3. Ἰακ. Βισβίτζη, Δικαστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ 17ου αἰῶνος ἐκ τῆς νήσου Μυκόνου, Ἑπετηρὶς Ἀρχείου Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ Δικαίου, τευχ. 7, ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 123, 38.

4. Δέον πάντως νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι αἱ εἰς τὸ Κοινὸν τῶν Μυκονίων ἀπαντῶσαι ποινικαὶ περὶ κλοπῆς διατάξεις οὐδαμῶς προβλέπουσι καὶ ὠρισμένην ποινικὴν κύρωσιν κατὰ

σοκρατούντων τῶν Βενετῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἡ νῆσος Μύκονος ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Βενετὸν προβλεπτὴν τῆς Τήνου¹.

Ἄξιον μνείας εἶναι, ὅτι ὠρισμένοι ἀξιόποιοι πράξεις ἐξομοιοῦνται πλήρως πρὸς τὴν κλοπὴν. Τοῦτο π.χ. συμβαίνει μὲ τὴν παρασιώπησιν εὐρέσεως πράγματος ἀπολωλότος διὰ τῆς μὴ ἀναγγελίας τῆς εὐρέσεως εἰς τὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν τὸ Κοινὸν τῶν Μυκονίων χαρακτηρίζει καὶ τιμωρεῖ ὡς κλοπὴν².

Σωματικαὶ βλάβαι. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας στρεφόμενων ἀξιοποίνων πράξεων αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ ἐκδικάζουσι καὶ περιπτώσεις σωματικῶν βλαβῶν. Οὕτω διάταξις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων ἀπειλεῖ διὰ τῆς ποινῆς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος γροσίου ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε δώσει «γροθιές»³. Ἡ δὲ ποινὴ τοῦ προστίμου εἶναι ηὐξημένη, εἰς ἣν περίπτωσιν ἤθελε χυθῇ «αἷμα»⁴.

Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ἡ αὐτὴ διάταξις διαστέλλουσα ἐξαιρεῖ ρητῶς τῆς ποινῆς ταύτης τὴν ἀνθρωποκτονίαν ἢ καὶ τὸν ἐκ τῶν σωματικῶν βλαβῶν προερχόμενον θάνατον τοῦ παθόντος, ὃν τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἰσχύσαν δίκαιον ἐξωμοίου πρὸς τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ ἐκδίκασις τῆς ἀνθρωποκτονίας οὐδαμῶς ἐνέπιπτεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν⁵.

Ἐπιβουλὴ θρησκευτικῆς εἰρήνης. Ἐγκλήματα κατὰ τῆς τιμῆς. Ὁμοίως αἱ

τοῦ δράστου τῆς ἀξιοποίνου πράξεως. Ἀντιθέτως δίδεται ἡ διακριτικὴ ἐξουσία εἰς τὸ κριτήριον πρὸς ἐπιβολὴν οἰασδήποτε ἤθελε τοῦτο κρίνει ποινῆς: «ὅπιος ἤθελεν κλέψι γι προβατω γι κριθαρι γι ρούχα γι αλον τιπετις να ηνε στο χερην τις κρίσις να τωνε πεδεψι ὅς θέλι» (Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐνθ' ἀν., σ. 20).

1. Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 9.

2. «... οπιος ηθελεν εβρι [ρουχο] σε στρατα γι... γι... γιαλον τιπετις κι δεν τω πρεζανταρι στην πορτα να βρεθι ο νικοκιρις να ηνε κοντεναδος δια κλευτις» (Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐνθ' ἀν., σ. 22). Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν λαϊκὴν συνείδησιν καὶ ἡ κλεπταποδοχὴ θεωρεῖται ὡς κλοπὴ. Τὴν ἀντίληψιν δὲ ταύτην ἐκφράζει ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δουλείας διαπλασθεῖσα παροιμία, καθ' ἣν:

«Καὶ ὁ κλέφτης κλέφτης
κι ὁ ἀποδοχάρης κλέφτης»

(Μεν. Τουρτόγλου, Στοιχεῖα Ποινικοῦ Δικαίου καὶ Ἐγκληματολογίας εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ ᾄσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 5, ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 146).

3. «ὅτις δωκει γροθιές να πλερώνει έναμισι γροσ.» (Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 20).

4. «ὅτις καμι εμα εὐγανόντας τω φωνικῶ νά πλερώνη γροσ. δεκα κατα τω ἔμα.» (Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 20).

5. Πρβλ. Μεν. Τουρτόγλου, Τὸ φονικὸν καὶ ἡ ἀποζημίωσις τοῦ παθόντος, Ἀθῆναι 1960, σ. 78 ἐπ.

κοινοτικάι ἀρχαὶ ἐπελαμβάνοντο τῆς ἐκδικάσεως περιπτώσεων ἐπιβουλῆς τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης καὶ ἐγκλημάτων κατὰ τῆς τιμῆς. Οὕτως οἱ Μυκόνιοι θεσπίζουν ἐν τῷ «Κοινῷ» αὐτῶν διατάξεις ἀπειλούσας ἐφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς ποινῆς τοῦ δαρμοῦ καὶ τοῦ προστίμου τὸν καθυβρίζοντα τὸν Θεόν¹, ἀφ' ἐτέρου δέ, ἀορίστως, δι' ἧς ποινῆς ἤθελε κρίνει τὸ δικαστήριον, τὸν ὑπαίτιον συκοφαντικῆς δυσφημήσεως². Ἡ δὲ ἀπὸ 12 Ἀπριλίου 1761 ἀπόφασις τοῦ ἐπιτρόπου τῆς νήσου Σύρου, ἀφορῶσα εἰς ὑπόθεσιν συκοφαντικῆς δυσφημήσεως, τιμωροῦσα τοὺς συκοφάντας, ἀπειλεῖ συγχρόνως μὲ ποινὰς προστίμου καὶ πάντα ὅστις ἤθελεν εἰς τὸ μέλλον ἐπιρρίψει τὰς αὐτὰς συκοφαντίας κατὰ τοῦ παθόντος³.

Ἐγκλήματα κατὰ τῶν ἡθῶν. Τὸ πεδίον ὅμως τῆς δικαιοδοσίας τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν ἦτο εὐρύτατον ἰδίᾳ εἰς τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῶν ἡθῶν⁴. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ πλείστων ἐγγράφων πηγῶν τῆς Τουρκοκρατίας⁵. Ἡ ἀναμφισβήτητος δὲ δικαιοδοσία τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον εἰς τὰς σπανίας περιπτώσεις, καθ' ἃς οἱ ἐνδιαφερόμενοι προσέτρεχον εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, ἵνα ἐπιτύχωσιν εὐνοϊκὴν κρίσιν, αἱ ἀρχαὶ αὗται νὰ κρίνωσιν οὐχὶ μόναι, ἀλλὰ τῇ συμπράξει τῶν προεστῶν καὶ ἐπιτρόπων, καὶ

1. «ὥςτις βλασφημία τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ νὰ πληρώνη γρ. 40 κί νὰ πέρνι ξιλίες 20» (Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 20).

2. «ὁπῖος υβρισι αν(θρωπ)ον κίπιτου ἐκὴνω που δεν ἔχι να τωνε ἐκοντεναρι ἡ κρισις ος θελι» (Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 20). «Ἄξιον μνείας εἶναι, ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ τρίτου δημιουργία ζητημάτων μεταξύ τοῦ ἀνδρογύνου ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸ «Κοινὸν τῶν Μυκονίων» ὡς ἀξιόποινος πρᾶξις. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀκόλουθος διάταξις ὀρίζουσα ὅτι: «ὁπῖος βαλη σκάνδαλο ἡ σὲ αντρογηνω ἡ αντρας η γηνέκα να ἦνε κοντεναδος απε τὴν κρισην.» (Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 20).

3. Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τ. Α', ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1948, σ. 122. Σημειωτέον, ὅτι αἱ συκοφαντίαι καὶ διαβολαὶ ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν νησιωτῶν «ἀβανίαι». Πολλάκις δὲ ἐγίνοντο οὐ μόνον κατὰ ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ κωμῶν καὶ κοινοτήτων, ὅτε καὶ ἐπέσυρον μεγάλας δοκιμασίας καὶ ζημίας εἰς τοὺς νησιώτας (Περ. Ζερλέντου, Ἐκ τῶν νησιωτικῶν γεωγραφικῶν, ἱστορικῶν, γλωσσικῶν, ἐν «Νησιωτικὴ Ἐπετηρίς», ἔτ. Α', ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1918, σ. 32 ἐπ.).

4. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον οἱ προεστοὶ εἶχον τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπιτηρήσεως πάσης περὶ τὰ ἥθη παρεκτροπῆς ἐκτελοῦντες καθήκοντα τιμητῶν. (Πρβλ. Νικ. Γ. Μοσχόβακη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Ἀθήναις 1882, σ. 145 - 146. Δημ. Π. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος, ἥτοι ἱστορία τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τ. 2, ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 226. Ἀνδρ. Θ. Δρακάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 120. Μεμ. Τουρτόγλου, Παρθενοφθορία καὶ εὗρεσις θησαυροῦ, Ἀθήναι 1963, σ. 156 - 157, ἀριθ. 6 καὶ 7).

5. Βλ. ἐκτενῶς Μεμ. Τουρτόγλου, ἐνθ' ἀν., σ. 95 ἐπ.

μάλιστα οὐχὶ κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου, ἀλλὰ κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Οὕτως, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1752 ἐγγράφου τοῦ καγκελλαρίου τῆς νήσου Σύρου Ἰωάννου Ξανθάκη¹, ἀφορῶντος εἰς ὑπόθεσιν φθορᾶς παρθένου, παρὰ τὸ ὅτι ἐζητήθη παρὰ τοῦ ἐνδιαφερομένου πατρὸς τῆς φθαρείσης ἡ κρίσις τοῦ «ἐκλαμπροτάτου Χατζῆ Ἰμπραήμ Ἀγᾶ Βεκίλη Σύρας», οὗτος τῇ συμπράξει τῶν προεστῶν καὶ ἐπιτρόπων ἔκρινεν οὐχὶ συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ τουρκικοῦ δικαίου, ἀλλὰ κατὰ τὰς γραπτῶς διατυπωθείσας συνηθείας τῆς νήσου Σύρου.

Τὸ δίκαιον, ὅπερ ἐφηρμόσθη ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν ἐπὶ ἐγκλημαμάτων κατὰ τῶν ἡθῶν, φέρει σαφῆ τὴν ἐπίδρασιν ἀναλόγων διατάξεων τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου καὶ δὴ ἐκείνων τῆς Ἰσαυρικῆς νομοθεσίας, αἵτινες ἀπηχοῦσι δημῶδες δίκαιον². Οὕτως ἐπὶ περιπτώσεων ἐκουσίας φθορᾶς παρθένου τὸ ἐφαρμοσθὲν ὑπὸ τῶν προεστῶν δίκαιον εἶναι ἐκδήλως ἐπηρεασμένον ἐκ τῆς καινοτόμου διατάξεως τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἰσαύρων³, τῆς περιληφθείσης ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν Πρόχειρον Νόμον⁴, τὰ Βασιλικά⁵, ὡς καὶ εἰς μεταγενεστέρας βυζαντινὰς νομικὰς πηγὰς⁶, ἥτις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν προῖσχύσαντα ταύτης Ἰούλιον νόμον⁷, ὑπεχρέου τὸν μὴ νυμφευόμενον τὴν ὑπ' αὐτοῦ φθαρεῖσαν εἰς τὴν καταβολὴν χρηματικῆς ὑπὲρ αὐτῆς ποινῆς. Εἷς τινὰς δὲ πάλιν περιοχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου θεσπίζονται ὑπὸ τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν γραπτοὶ κανόνες, τῶν ὁποίων τὴν αὐστηρότητα ἔχει σαφῶς ἐμπνεύσει τὸ τρίτον κεφάλαιον τῆς ἐν ἔτει 1306, κατὰ «ζήτησιν» τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου, ἐκδοθείσης Νεαρᾶς 26 τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β'⁸, καθ' ἣν ἡ ἐκουσίως φθαρεῖσα οὐχὶ μόνον ἐστερεῖτο τῆς ὑπὸ τοῦ φθορέως καταβαλλο-

1. Ἀνδρ. Δρακάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 120 - 121.

2. L. Bréhier, *Les institutions de l'empire byzantin*, Paris 1949, σ. 177.

3. Ἐκλογὴ Νόμων, 17, κθ'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 57.

4. Πρόχειρος Νόμος, 39, ξε'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 224.

5. Βασ. 60.37.79.

6. Epitome XLVc. 99. Ζέπων J. G - R, τ. 4, σ. 581. Ἐπαναγωγή, 40, νς'. Ζέπων J. G - R, τ. 2, σ. 364. Epanagoge aucta, t. LII, 58, Ζέπων J. G - R, τ. 6, σ. 206. Synopsis Basilicorum Φ. III, 6. Ζέπων J. G - R, τ. 5, σ. 566. Synopsis minor, Lit Kc. 51 καὶ Lit Pc. 57. Ζέπων J. G - R, τ. 6, σ. 433 καὶ 497. Prochiron auctum XXXIX, 175. Ζέπων J. G - R, τ. 7, σ. 298. Πόνημα Ἀτταλειώτου, τ. ΛΕ', ρλα'. Ζέπων J. G - R, τ. 7, σ. 476. Ἀρμενόπουλος 6.3.5.

7. Inst. 4.18.4. Ἰνστιτούτα Θεοφίλου 4.18 § 4. Ζέπων J. G - R, τ. 3, σ. 268.

8. Ζέπων J. G - R, τ. 1, σ. 535, γ'. Ἀρμενόπουλος (ἐκδ. Heimbach), Praefatio, XXIV, γ' καὶ 6.3.8. Γ. Α. Πάλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων κλπ., τ. 5, σ. 123 - 124.

μένης εἰς αὐτὴν περιουσιακῆς ποινῆς, ἀλλ' ὑφίστατο καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις τῆς κουρᾶς καὶ τῆς πομπεύσεως¹.

Οὕτως ὁ ἀπὸ 13 Ἰουνίου 1695 κῶδιξ τῶν ἐθίμων τῆς νήσου Σύρου ἐν εἰδικῇ διατάξει ὀρίζει διὰ τὴν ἐκουσίως φθαρεῖσαν παρθένον, ἵνα αὕτη οὐχὶ μόνον μὴ λαμβάνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ φθορέως καταβαλλομένην περιουσιακὴν ποινὴν ἀλλὰ καὶ τιμωρῇται, ἐνῶ ὁ φθορεὺς αὐτῆς παρέμενεν ἀτιμώρητος. Ἀντιθέτως ἐπὶ βιασμοῦ ὁ δράστης ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς ποινῆς τοῦ κατέργου².

Ἡ ποινὴ, εἰς ἣν ὑπεβάλλετο ἡ φθαρεῖσα, ὡς μαρτυρεῖ ἐγγραφον ἐκ Σύρου τοῦ ἔτους 1752³, ἦτο ἡ ἐκτόπισις μετὰ «παιδείας». Καὶ ἡ μὲν ἐκτόπισις ἐπεβάλλετο «διὰ νὰ μὴ μείνῃ στὸν τόπον καὶ χαλάσῃ καὶ ἄλλες», ἡ δὲ παιδεία συνίστατο εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων κατὰ τῶν ἡθῶν ἐθιζομένην ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς τῆς πομπεύσεως⁴,

1. Ἐν Βυζαντίῳ εἰς τὴν ποινὴν τῆς πομπεύσεως ὑπεβάλλοντο καὶ αἱ παραβάσαι τὴν συζυγικὴν πίστιν, αἱ πορνικὸν βίον διάγουσαι ἢ καὶ ἀνήθικοι χῆραι· ὡσαύτως καὶ οἱ φθορεῖς παρθένων. (Βλ. Φ. Κ ο υ κ ο υ λ έ, Βυζαντινῶν βίος καὶ Πολιτισμός, τ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 188 καὶ τὰς ἐν ὑποσημειώσεσι παραπομπάς. Πρβλ. Κ. Γ α ρ δ ί κ α, Τὸ ἐγκλημα τῆς μοιχείας, 1923, σ. 15 - 16 καὶ Κ. Κ ω σ τ ῆ, Ἑρμηνεία Ποιν. Νόμου, τ. Β', 1928, σ. 395, σημ. 2).

2. Λ. Χ ρ υ σ α ν θ ο π ο ὕ λ ο υ, Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν, Ἀθήνησι 1853, σ. 77. «Λέγομεν ἐπάνω στῆς γυναῖκες ὅπου ξεπέσωσι, ὅποια ἤθελε ξεπέσει μὲ τὸ θέλημά της, νὰ μὴν ἔχῃ καμμίας λογιῆς δικαιώματα ἀπ' ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα, καὶ μάλιστα νὰ εἶναι παιδεμένη καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους, καὶ ὅποιος ἄνδρας ἤθελε πάγει νὰ φορτζάρῃ καμμίαν γυναῖκα καὶ ἤθελεν εἶσθαι βεβαιωμένος μὲ μαρτύρους νὰ εἶναι κονταναρισμένος διὰ τὸ κάτεργον.» (Ζέπων J. G - R, τ. 8, σ. 499). Πρβλ. καὶ Ἀ ν δ ρ. Θ. Δ ρ α κ ά κ η, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον, ἐν «Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν», τ. ΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 302.

3. Ἀ ν δ ρ. Θ. Δ ρ α κ ά κ η, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τ. Α', ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1948, σ. 120 - 121.

4. Δ η μ η τ ρ. Π. Π α σ χ ά λ η, Τουρκοκρατούμεναι Κυκλάδες. Ἡ δικαιοσύνη ἐν Ἀνδρῶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, σ. 194. Πρβλ. ὁμοίως καὶ λίαν ἐνδιαφέρον ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου σχόλιον τοῦ Μ. Φωτεινοπούλου, καθ' ὃ ἡ ἐκουσίως προδίδουσα τὴν παρθενίαν της «πρέπει νὰ πομπεύεται καὶ νὰ παιδεύεται πρὸς σωφρονισμόν καὶ ἄλλων τοιούτων, καὶ οὔτε ἄνδρα νὰ τὸν λαμβάνῃ οὔτε ὅλως πρόστιμόν τι νὰ λαμβάνῃ διὰ τὴν παρθενοφθορίαν αὐτῆς, ὅπου βλέπουμε καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι αὐτὸ τὸ παράδειγμα, πὼς κοντὰ ὅπου δὲν ἀπολαμβάνουν ὅλως τί, οὔτε ἄνδρα δὲν παίρνουν ἐκεῖνον τὸν φθορέα, ἀλλὰ μάλιστα ἀτιμάζονται, νὰ φυλάττουν τὴν παρθενοφθορίαν αὐτῶν» (Π. Ι. Ζέπου, Μ. Φωτεινοπούλου Νομικὸν Πρόχειρον, Α.Ι.Δ., τ. ΙΖ', Ἀθήναι 1959, σ. 201, 78α). Λεῖψανον τῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐπιβαλλομένης ποινῆς τῆς διαπομπεύσεως ἐπὶ τῶν μοιχῶν καὶ γενικώτερον ἐπὶ τῶν παρεκτρεπομένων γυναικῶν διὰ τῆς περιαγωγῆς αὐτῶν ἐπὶ ὄνου ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἀποτελεῖ ἡ παροιμία «τὸν ἐβάνανε στὸ γαῖδούρι» (Μ. Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ. Στοιχεῖα Ποινικοῦ Δικαίου καὶ Ἑγκληματολογίας εἰς τὰς

ἥτις ἀπετέλει ποινὴν ἀκραιφνῶς βυζαντινῆς προελεύσεως καὶ προεβλέπετο ἄλλως τε ὑπὸ τῆς Νεαρᾶς 26 τοῦ Ἀνδρονίκου Β'.

Ἐμφανεῖς ἐπιδράσεις τῶν αὐστηρῶν βυζαντινῶν διατάξεων ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀρπαγῆς¹ φέρουσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ψηφισθέντες ὑπὸ ἐνίων κοινοτικῶν ἀρχῶν ἐθιμικοὶ ὅρισμοὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐγκλήματος τούτου². Οὕτως εἰς τὸ ἐν ἔτει 1812 συνταχθὲν «κοινοτικὸν γράμμα» τῆς Κύθνου³ τὸ ὑπογραφὲν παρὰ τῶν κληρικῶν καὶ προεστῶν τῆς νήσου καὶ ἐπιβεβαιωθὲν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Τζίας καὶ Θερμίων Νικοδήμου, θεσπίζονται δραστηκώταται διατάξεις πρὸς περιστολὴν τῶν ἀπαγωγῶν. Συμφώνως πρὸς τοῦτο ὁ ἔνοχος ἀκουσίας ἀπαγωγῆς ὑφίσταται τὴν δήμευσιν τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας του, ὑποκείμενος ἅμα καὶ εἰς ποινικὰς κυρώσεις μὴ ὅμως ἐκ τῶν προτέρων εἰδικῶς καθοριζομένας⁴. Συγχρόνως ὀρίζεται ὅτι μένουσιν ἀτιμώρητοι οἱ συγγενεῖς τῆς ἀπαχθείσης παρθένου δι' οἵανδήποτε ἐκδίκησιν, ἥτις «ἤθελεν ἀκολουθήσει ἐπάνω εἰς ἐκείνην τὴν ἀκμὴν τοῦ ἀτοπήματος», τῆς διατάξεως ταύτης ἐνθυμιζούσης παρεμφερῆ ὅρισμόν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς μοιχείας, καθ' ὃν ὁ πατήρ ἠδύνατο ἀκινδύνως νὰ φονεύσῃ τὸν μοιχόν⁵. Διὰ τῶν ἰδίων δὲ ποινῶν πλήττονται καὶ οἱ συνεργοί.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἔνοχος ἐκουσίας ἀπαγωγῆς τὰς αὐτὰς ὑφίσταται ποινάς, συμφώνως πρὸς τὰ ὀριζόμενα ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ τοῦ ὡς ἄνω κοινοτικοῦ γράμματος, πλὴν τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καὶ ἡ ἐκουσίως φθαρεῖσα παρθένος ὑφίστατο κυρώσεις, καθισταμένη «ἀπόκληρος ἀπὸ τὴν περιουσίαν τῶν γονέων της διὰ σωφρονισμόν τῶν λοιπῶν κοριτσιῶν». Συγχρόνως δὲ ὁ γάμος τῶν ἀνωτέρω ἀπηγορεύετο ἄνευ «τῆς γνώμης τῶν προὔχόντων»⁶, παρομοίας ἀπαγορεύσεως ἀπαντώσης καὶ εἰς

παροιμίας καὶ τὰ ἄσματα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 143). Πρβλ. καὶ Ι. Λυκούρη, Ἡ διοίκησις καὶ δικαιοσύνη τῶν τουρκοκρατουμένων νήσων, Ἀθῆναι 1954, σ. 283.

1. Περὶ τῆς ἀρπαγῆς ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ βλέπε ἐκτενῶς Μεν. Τουρτόγλου, Παρθενοφθορία κλπ., ἐνθ' ἄν., σ. 63 ἐπ.

2. Ἡ ἀπαγωγή, παρὰ τὸ ὅτι ἐμπίπτει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κατὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας στρεφόμενων ἐγκλημάτων (πρβλ. ἄρθρα 327 καὶ 328 τοῦ ἰσχύοντος Ποινικοῦ Κώδικος), ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀντεμετωπίζετο ὡς ἐγκλημα κατὰ τῶν ἡθῶν.

3. Ἀντ. Βάλληνα, Κυθνιακὰ κλπ., ἐνθ' ἄν., σ. 85 - 88. Ἀντ. Γούναρη, Ἡ Κύθνος, Ἀθῆναι 1938, σ. 145 ἐπ.

4. «Νὰ τὸν κατατρέχῃ τὸ κοινόν μας μέχρις ἐσχάτης του ἀναπνοῆς μὲ οἶαν παιδείαν δριμυτέραν ἤθελεν ἀποφασίσει».

5. Κ. Γ. Γαρδίκας, Τὸ ἐγκλημα τῆς μοιχείας ἐν τῷ τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας δικαίῳ, Ἀθῆναι 1925, σ. 4 - 5.

6. Πρβλ. καὶ τὴν ἐν ἔτει 1701 ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου Β' ἀπαγορεύουσιν ἀπολύτως τὸν δι' ἀρπαγῆς γάμον, ὡς καὶ συνοδικὴν ἐγκύκλιον τοῦ ἔτους 1848 (J o s. Z h i s h m a n, Τὸ δίκαιον τοῦ γάμου, τ. 2, ἐν Ἀθήναις 1913, σ. 405 καὶ 407).

τὰ συλλεγέντα τῷ 1810 ἔθιμα τῆς Νάξου¹. Ὅμοίως εἰς ποινικὰς κυρώσεις ὑπέκειντο κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ οἱ ἀποπειρώμενοι νὰ ἀπαγάγωσι παρθένον. Ἐπὶ τούτων δέ, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τῆς ἐξορίας².

Ἐπιβολὴ προστίμων. – Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ προστίμου ὑπὲρ τοῦ κυριάρχου ὑπὸ τῶν ἀπονεμουσῶν δικαιοσύνην Ἑλληνικῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ καταστήσῃ ἐκτελεστὴν τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκδιδομένην ἀπόφασιν. Διότι, ὥς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἱκανῶς ἐξετέθη, οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες εἶχον κατορθώσει κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν οὐχὶ μόνον νὰ ἐπεκτείνωσι σοβαρώτατα τὴν ἐπὶ τῇ βάσει προνομιακῶν ὁρισμῶν τοῦ κατακτητοῦ παραχωρηθεῖσαν εἰς αὐτοὺς δικαιοδοσίαν ἐπὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπονέμωσι καὶ ποινικὴν δικαιοσύνην. Αἱ ἀποφάσεις ὅμως τῶν Ἑλλήνων κριτῶν εἶχον τὸ μειονέκτημα τοῦ ἀνεκτελέστου. Τὴν ἀδυναμίαν ἀκριβῶς ταύτην αἱ κοινότητες ἐπετύγχανον νὰ ὑπερπηδῶσι ἐπεκτείνουσαι εὐφυῶς καὶ ἐπὶ ποινικῶν ἀποφάσεων ὅ,τι οἱ ὑπόδουλοι ἐφήρμοζον εἰς τὰ παρ' αὐτῶν συντασσόμενα συμβόλαια καὶ συνυποσχετικά. Ἐπεκράτει τουτέστι παρὰ τοῖς ὑποδούλοις ἡ συνήθεια, ἔχουσα προφανῶς τὴν προέλευσίν της ἀπὸ τὰ ἐν Βυζαντίῳ κρατοῦντα³, νὰ συμφωνῶνται παρὰ τῶν συμβαλλομένων ἐν τοῖς συμβολαίοις πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν ποινικαὶ ρῆτραι, ἃς ὥφειλε νὰ πληρώσῃ ὁ ὑπαναχωρῶν τῆς συμβάσεως οὐχὶ μόνον εἰς τὸν ἐμμένοντα εἰς ταύτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κυριάρχον⁴. Ὅμοίως καὶ εἰς τὰ συντασσόμενα παρὰ τῶν ὑποδούλων συνυποσχετικά, ἅτινα προηγοῦντο τῶν διαιτησιῶν, οἱ συμφωνοῦντες,

1. «Ἄν νέος κανένας ἤθελεν ἀκολουθήσει νέαν τινά, χωρὶς γνώμην τῶν γονέων ἢ τῆς ἐκκλησίας, λόγῳ συνοικεσίου. αὐτὸ καθόλου νὰ μὴν στέργουν, μήτε νὰ βεβαιοῦται, ἢ εὐλογῇται φανερώς, ἢ ἐν κρυπτῷ, μήτε ἐὰν συμφωνήσωσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι γονεῖς των, ἀμὴ νὰ χωρισθῶσι καὶ παιδευθῶσι ἐκκλησιαστικῶς, πρὸς σωφρονισμόν τῶν λοιπῶν». (Ζέπων J. G - R, τ. 8, σ. 558).

2. Βλ. Δρόσου Ν. Δρόσου, ἐνθ' ἀν., σ. 423 καὶ Μεν. Τουρτόγλου, Παρθενοφθορία κλπ., ἐνθ' ἀν., σ. 158, ἀρ. 8.

3. Βλ. Γ. Σ. Μαριδάκη, Τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Ἀθήναι 1922, σ. 219 - 220. Ὅμοίως καὶ Fr. Brandileone, Le clause penali nei documenti bizantini dell' Italia meridionale, ἐν «*Studi Bizantini*», Napoli 1924, σ. 13 ἐπ.

4. Βλ. τοιαύτας συμφωνίας καὶ εἰς τὰ νοταριακὰ ἔγγραφα τοῦ δουκάτου τοῦ Αἰγαίου (Ἰακ. Βισβίτζη, Ναξιακὰ νοταριακὰ ἔγγραφα τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ δουκάτου τοῦ Αἰγαίου (1538 - 1577), ἐν «Ἐπετηρὶς Ἀρχείου Ἱστορ. Ἑλλην. Δικαίου», τευχ. 4, ἐν Ἀθήναις 1951, σ. 9 ἀρ. 1· 10 ἀρ. 2 κ.ἄ. Ὅμοίως τοῦ Αὐτοῦ, Τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν συζύγων ἐπὶ ἀτέκνου γάμου εἰς τὴν Πάρον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ἐν «Ἐπετηρὶς Ἀρχ. Ἱστορ. Ἑλλην. Δικαίου», τευχ. 8, ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 153, ἀρ. 1· 155, ἀρ. 3· 162, ἀρ. 8· 173, ἀρ. 16· 175, ἀρ. 17 κ.ἄ.

ὅπως ὑποβληθῶσιν εἰς διαιτησίαν καὶ ὀρίζοντες πρὸς τοῦτο διαιτητάς, ἀνελάμβανον ἐν ταύτῃ τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως συμμορφωθῶσιν ἀπολύτως πρὸς τὴν ἐκδοθησομένην ἀπόφασιν, διὰ τὴν ἀσφαλῆ τήρησιν τῆς ὁποίας συνεφωνεῖτο προσθέτως χρηματικὴ ποινὴ ὑπὲρ Τούρκου ἀξιωματοῦχου¹. Τὴν ἐπινόησιν τῆς προσθήκης εἰς τὰ συνυποσχετικὰ χρηματικῶν ποινῶν ὑπὲρ Τούρκων ἀξιωματοῦχων, ἵνα καθίστανται αἱ διαιτητικαὶ ἀποφάσεις σεβασταί, ἐφήρμοζον καὶ οἱ κοινοτικοὶ κριταὶ εἰς τὰς ἐπὶ ἀξιοποίνων πράξεων ἀποφάσεις των. Ἐπέβαλλον τουτέστιν οὗτοι καὶ ποινὰς προστίμων ὑπὲρ τῶν Τούρκων ἀξιωματοῦχων ἐπιτυχχάνοντες οὕτω τὸ ἐκτελεστὸν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καθ' ὅλα τὰ κεφάλαια. Οὕτως οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν ἐσόδων των ἐν ἀξιώματι κατακτηταὶ συνέβαλλον ἀνεπιγνώστως εἰς τὸ ἐκτελεστὸν τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἑλλήνων κριτῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειλὴν ἔτι τῆς πληρωμῆς χρηματικῆς ποινῆς ὑπὲρ Τούρκου ἀξιωματοῦχου ἐχρησιμοποιοῦν εὐρέως οἱ ὑπόδουλοι καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην σοβαρὰν περὶ πτωσιν, καθ' ἣν ἐπεδίωκον τὴν ἀσφαλῆ τήρησιν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντων. Οὕτως εἰς ἀπὸ 25 Ἰουλίου 1783 ἔγγραφον², ὅπερ ὑπογράφουν οἱ προεστῶτες τῆς νήσου Μυκόνου, καὶ δι' οὗ οὗτοι ἀποφασίζουν ὅπως ἐξορισθῇ διηνεκῶς ὁ Πέτρος Χιλιοκόκκαλος, ὃν θεωροῦν ὡς ἐπικίνδυνον καὶ ἀβελτίωτον ἐγκληματίαν, ἀπευθυνόμενοι μάλιστα πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Στέφανον Μαυρογέννην³, παρατίθεται ἐν τέλει καὶ ἡ ἐξῆς χαρακτηριστικὴ περικοπὴ, ἥτις εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς εὐρυτάτης χρησιμοποίησεως τῆς χρηματικῆς ποινῆς ὑπὲρ Τούρκου ἀξιωματοῦχου ὡς μέσου τελεσφόρου διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἀποφασισθέντων: «καὶ ὅποιος ἀπὸ ἡμᾶς (τοὺς προεστῶτας) ἤθελε γυρίσει ἀπὸ ἐτούτην τὴν ἀπόφασιν νὰ πλερώνῃ εἰς τὸ μουτουπάκι⁴ τοῦ ὑψηλοτάτου ἀφέντη μας καπετὰν πασᾶ ἀσλάνια διακόσια. . . .»⁵.

Μαρτυρικὴ ἀπόδειξις. Ἐπὶ ἀξιοποίνων πράξεων ἐχρησιμοποιεῖτο εὐρέως ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὡς κύριον ἀποδεικτικὸν μέσον τὸ ἐμμάρτυρον. Τὴν βαρύνουσαν δὲ ταύτην σημασίαν τῆς μαρτυρικῆς ἀποδείξεως ὀρμωμένη ἐκ τοῦ ἐγκλήματος τῆς κλοπῆς ἐκφράζει μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως ἡ δημώδης παροιμία

1. Ἀνδρ. Δρακάκη, τ. Β', ἐνθ' ἀν., σ. 106.

2. Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 94 - 95.

3. Οὗτος διετέλεσε Δραγομάνος τοῦ Στόλου ἀπὸ τοῦ 1786 μέχρι τοῦ 1790. Ἀλλὰ καὶ προηγουμένως, ὅτε Δραγομάνος ἦτο ὁ θεῖος τοῦ Νικόλαος Μαυρογένους, ὑπηρετεῖ παρὰ τῇ δραγομανίᾳ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ βεκίλη. Διὸ καὶ οἱ Μυκόνιοι ἀπευθύνονται πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν ζητημάτων τῆς νήσου των (Πρβλ. Βασ. Σφυρόερα, Οἱ Δραγομάνοι τοῦ Στόλου, Ἀθῆναι 1965, σ. 129).

4. Ταμεῖον.

5. Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 94 - 95.

«περισσότερο ζητοῦν τὸν μάρτυρα παρὰ τὸν κλέφτη»¹, ἥτις ἀπηχεῖ προφανῶς τὸ κρατῆσαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας σύστημα τῶν ἀποδείξεων.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν μαρτύρων εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, ἐγίνοντο ἐνώπιον τοῦ καγκελλαρίου² πρωτοβουλία τοῦ παθόντος, ὅστις προσῆγε τοὺς μάρτυρας. Αἱ οὕτως ἐγγράφως συντασσόμεναι μαρτυρικαὶ καταθέσεις εἶχον πλήρη ἀποδεικτικὴν ἰσχὺν καὶ ἐγκυρότητα ἐναντι παντὸς κριτηρίου³, μὴδ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ κατακτητοῦ ἐξαιρουμένου, ἐὰν προσέφευγεν εἰς ταῦτα ὁ παθών. Ἡ ἀξία δὲ τῶν καγκελλαριακῶν ἐγγράφων προκύπτει ἐμφανῶς καὶ ἐκ τῆς ἀκολούθου διαφωτιστικῆς περικοπῆς, εἰλημμένης ἐξ ἀνεκδότου ἐγγράφου τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος διατελέσαντος καγκελλαρίου εἰς τὴν Παροικίαν Πάρου Νικολάου Σπυρίδου:

«... Ἐστοντας καὶ τὰ καντζηλλιερικὰ γράμματα νὰ ἔχουν μεγάλην τὴν δύναμιν καὶ ξεχωριστὴν τὴν χάριν εἰς τοὺς ἀφεντάδες καὶ εἰς τὰ κριτήρια...»⁴.

Αἱ ὑπὸ τῶν καγκελλαρίων βεβαιούμεναι μαρτυρικαὶ καταθέσεις ἐχρησιμοποιοῦντο εὐρύτατα ἰδίᾳ εἰς ἃς περιπτώσεις ὁ ἔνοχος κλοπῆς ἢ ἄλλου τινὸς ἐγκλήματος ἐφυγοδίκει, πρᾶγμα οὐχὶ ἀσύνηθες. Τότε, δεδομένου ὅτι, ὡς φαίνεται, ἐρήμην ποινικὴ δίκη δὲν ὑφίστατο ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὥστε νὰ δύναται νὰ διωχθῇ ὁ ἔνοχος ἐπὶ τῇ βάσει δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐδίδετο εἰς τὸν παθόντα τὸ ὑπὸ τοῦ καγκελλαρίου συνταχθὲν ἀναμφισβητήτου κύρους ἔγγραφον τὸ περιέχον τὰς καταθέσεις τῶν μαρτύρων, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἠδύνατο νὰ καταδιώξῃ ἀσφαλῶς ὅπουδῆποτε τὸν ἔνοχον προσφεύγων εἰς οἵανδῆποτε ἐτέραν τοπικὴν κρίσιν⁵.

1. Νικ. Δημητρακοπούλου, Νομικαὶ Ἑνασχολήσεις, τ. 2, ἐν Ἀθήναις 1912, σ. 94.

2. Περὶ τῶν καγκελλαρίων βλ. Νικ. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι Δημόσιον Δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Ἀθήναις 1882, σ. 59, σημ. 1, Ὁμοίως καὶ Ἰακ. Βισβίτζη, Οἱ κοινοὶ καγκελλάριοι τῆς Νάξου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, τ. ΙΒ' (1945), σ. 88 ἐπ., ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

3. Βλ. Ἰακ. Βισβίτζη, Οἱ κοινοὶ καγκελλάριοι τῆς Νάξου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐνθ' ἄν., σ. 96. Ὁμοίως αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις τῶν κριτηρίων κατεγράφοντο εἰς τοὺς καγκελλαριακοὺς κώδικας (Ἰακ. Βισβίτζη, αὐτόθι, σ. 92).

4. Γ.Α.Κ., Κῶδιξ Πάρου, ἀριθ. 212, σ. 5r. Τὸ πλήρες κείμενον τοῦ ἀνεκδότου τούτου ἐγγράφου δημοσιεύεται ἐν τοῖς ἐπομένοις (Παράρτημα, ἀρ. 2).

5. Πρβλ. καὶ Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, ἐνθ' ἄν., τ. Α', σ. 261 - 262. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ αἱ μηνύσεις τῶν παθόντων κατετίθεντο εἰς τὴν καγκελλαρίαν συντασσομένης τῆς σχετικῆς πράξεως ὑπὸ τοῦ νοταρίου. Περὶ τούτου βλ. τὸ ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1684 ἀνέκδοτον ἔγγραφον τοῦ νοταρίου Νάξου Ἰωάννου Μηνιάτη, ὅπερ δημοσιεύεται κατωτέρω (Παράρτημα, ἀρ. 3).

Χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνωτέρω εἶναι τὸ ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1750 ἀνέκδοτον ἐκ Πάρου ἔγγραφον, ὅπερ δημοσιεύεται ἐν τοῖς ἐπομένοις¹, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ καγκελλαρίου τῆς Παροικίας Πάρου καὶ περιέχον τὰς καταθέσεις τριῶν μαρτύρων βεβαιούντων τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Ἰω. Τζεφαλλωνίτη κλοπὴν, ὅστις ἐν συνεχείᾳ «ἐμίσσευσεν» κρυφίως. Διὰ τοῦτο «εἰς ἀναζήτησιν» τοῦ ὑποστάντος τὴν κλοπὴν Γεωργίου Κορφιάτη ἐδόθη παρὰ τοῦ καγκελλαρίου τὸ συνταχθὲν παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, «διὰ νὰ ἀποδείκτεται ἡ μπαρὸν ἐζημία καὶ ὁ Γεωργάκης Κορφιάτης νὰ πάγῃ γυρεύοντάς τον (τὸν κλέπτην) καὶ μὲ τὴν ἰδίαν παροῦσαν μαρτυρία εὐρίσκοντάς τον ὁποῦθεν νὰ τὸν σφίξῃ νὰ λαμβάνῃ τὸ ἐδικόν του. . .».

Δ ι α ι τ η σ ί α.—Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπονομὴν ποινικῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, εἰς ἐνίας περιπτώσεις ἐγκλημάτων στρεφόμενων κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας παρατηρεῖται, ὅτι αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαί, ἀντὶ νὰ ἐπιβάλλουν κυρώσεις κατὰ τοῦ ἐνόχου τῆς ἀξιοποίνου πράξεως, προβαίνουν εἰς ἰδιότυπον διευθέτησιν τῆς ὑποθέσεως διὰ διαιτησίας², ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῆς πολιτικῆς διαφορᾶς. Οὕτως εἰς τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἀπὸ 8 Αὐγούστου 1807 ἀνέκδοτον ἔγγραφον³ ἐκ Νάξου, περίπτωσις ζωοκλοπῆς ἐπιλύεται διὰ διαιτητικῆς ἀποφάσεως.

Συγκεκριμένως, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ νοταριακοῦ ἐγγράφου, ὁ Ἰωάννης Τζιπιάρης συλλαβὼν τὸν Δημήτριον Λιανόπουλον καὶ τοὺς υἱοὺς του, οἵτινες τοῦ εἶχον κλέψῃ ἑκατὸν πεντήκοντα ζῶα, προσέφυγεν εἰς τὸν «ἄρχον Σουλουτζιάρη καὶ ἔφορον τῶν χωρίων Ναξίας». Ὁ ἄρχων ὅμως οὗτος οὐδαμῶς ἐπελήφθη τῆς ἐκδικάσεως τῆς ζωοκλοπῆς, ἀλλ' ἀνέθεσεν εἰς τρεῖς διαιτητὰς νὰ ἀποφασίσουν ἐπὶ τῆς «διαφορᾶς». Ἐξ αὐτῶν ὁ πρῶτος διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος. Οἱ ἕτεροι δύο ὠρίσθησαν ἀνὰ εἷς ἐκ τῆς πλευρᾶς τῶν κλεπτῶν καὶ τοῦ παθόντος. Ἐν τέλει οἱ διαιτηταὶ ἀπεφάσισαν, ὅπως οἱ ζωοκλέπται ἐπιστρέψουν «σαράντα ζῶα καματερά, καὶ τὰ ἑκατὸν δέκα νὰ μένουν χαμένα». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὐδεὶς κολασμὸς τοῦ ἐγκλήματος τῆς ζωοκλοπῆς ἐγένετο καὶ ἡ ὑπόθεσις ἐλύθη διὰ διαιτησίας.

Ἡ μνημονευθεῖσα ἐπὶ περιπτώσεως ζωοκλοπῆς διαιτησία εὗρισκε βεβαίως ἔδαφος πρόσφορον εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, περὶ ὧν διαλαμβάνομεν εὐθὺς κατωτέρω, κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἀρχὴν τῆς κατ' ἐγκλησιν διώξεως

1. Γ.Α.Κ., Κῶδιξ 212 Πάρου, f. 176r (Παράρτημα, ἀρ. 4).

2. Ἐπιβιώσεις τοῦ θεσμοῦ τῆς διαιτησίας ἀπαντῶσι καὶ κατὰ τὸν εἰκοστὸν ἔτι αἰῶνα εἰς τὴν Λακωνίαν. Περὶ τούτου βλ. Ν. Ι. Ροζάκου, Θέματα ἐθιμικῆς διαιτησίας ἀπὸ τὴν Λακωνία, «Πελοποννησιακά», τ. Β', Ἀθῆναι 1957, σ. 286.

3. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος, χειρ. Ξ 366 Νάξου (Παράρτημα, ἀρ. 5).

τῶν ἀξιοποίνων πράξεων¹. Διὰ τοῦτο ἄλλως τε ἀπαντῶσι πλεῖσται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καγκελλαριακαὶ πράξεις ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν «ἐμμαρτύρων γραμμάτων», ὅπου δράστης καὶ θῦμα βεβαιοῦσιν, ὅτι οὐδεμία ἀξιόποινος πράξις ἐτελέσθη, καὶ αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παραιτήσεις ἀπὸ τῶν ἐγκλήσεων, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον².

Παρὰ ταῦτα ὅμως αἱ τυχὸν ἀπαντῶσαι περιπτώσεις διαιτησίας εἰς ἐγκλήματα στρεφόμενα κατὰ τῆς ιδιοκτησίας, ὀφειλόμενα εἰς ἐπικρατούσας εἰδικὰς τοπικὰς συνθήκας, οὐδόλως σημαίνουν, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν κανόνα τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἰσχυσάντων. Ἀντιθέτως μάλιστα, αἱ ἀξιόποινοι πράξεις, καὶ εἰδικώτερον αἱ κατὰ τῆς ιδιοκτησίας στρεφόμεναι, συστηματικῶς ἐτιμωροῦντο, ἀφοῦ, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐσημειώθη, καὶ διατάξεις κολαζούσας κλοπὴν καὶ ζωοκλοπὴν ἀπαντῶμεν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, θεσπισθείσας ὑπὸ τῶν κοινοτήτων³.

Ἀξιόποινοι πράξεις ἐκδικαζόμεναι ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ. Αὐτεπάγγελτος δίωξις. – Παρὰ τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας δεσπόζουσαν ἀρχὴν τῆς διώξεως τῶν ἀξιοποίνων πράξεων κατ' ἐγκλησιν τοῦ παθόντος, ὑπῆρχον περιπτώσεις, καθ' ἃς αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ ἐπενέβαινον αὐτεπαγγέλτως. Τοῦτο συνέβαινεν ἰδίως ἐπὶ ὠρισμένων ἐγκλημάτων, ὧν ὁ τυχὸν μὴ κολασμὸς ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἔθιγε καιρίως τὴν κρατικὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν ἢ καὶ γενικώτερον ζωτικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου. Οὕτω π.χ. ἐπὶ ἐγκλημάτων περὶ τὸ νόμισμα ἢ ἐπέμβασις τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἐχώρει αὐτεπαγγέλτως διὰ τὴν σύλληψιν καὶ τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, τῶν ὁποίων μάλιστα ἡ ποινὴ δὲν ἦτο ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένη, ἀλλ' ἐζηρτᾶτο ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ ἐκάστοτε Τούρκου ἀξιωματοῦχου. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1785 διαταγὴ τοῦ καπουδὰν πασᾶ, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς Ὑδραίους, δι' ἧς οὗτος ζητεῖ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰς αὐτὸν τῶν Ὑδραίων πλοιάρχων, οἵτινες ἐκυκλοφόρησαν εἰς ἄλλας περιοχὰς κίβδηλα νομίσματα, ἵνα οὗτοι ὑποστῶσι «τὴν πρέπουσαν παιδείαν»⁴.

Παρομοίου περιεχομένου εἶναι καὶ μεταγενεστέρα (1819) διαταγὴ τοῦ Τούρκου ἀρχιναύάρχου ἀπευθυνομένη ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει πρὸς τοὺς προεστῶτας

1. Πρβλ. καὶ Ἀνδρ. Δρακάκης, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον, ἐν *Ἑπετηρίδι Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν*, τ. ΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 114.

2. Βλ. δημοσιευόμενον κατωτέρω ἐν Παραρτήματι ἀρ. 6 ἀνέκδοτον ἐκ Νάξου «ἐμμάρτυρον γράμμα» τῆς 28ης Νοεμβρίου 1818, δι' οὗ ἡ ὑποστᾶσα σωματικὰς βλάβας Αἰκατερίνη Μαρμαροκόπου βεβαιοῖ «ὅτι ὁ Γιαννάκης Χάμπας Δημητρίου δὲν τῆς ἐγγίξε εἰς τὸ παραμικρὸν ἀλλὰ οὔτε τὴν ἔδειρεν, ἀλλὰ βιασμένη οὔσα διὰ νὰ ἐβγῇ ἔξωθεν τοῦ ἀμπελιοῦ τοῦ ἐπληγώθη εἰς τὸ χέρι ἀπὸ τὸν χάρακιν τοῦ αὐτοῦ ἀμπελιοῦ».

3. Περ. Ζερλέντου, ἐνθ' ἀν., σ. 20.

4. Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, τ. Α', ἐνθ' ἀν., σ. 4 - 5.

καὶ ἐπιστάτας τῶν νήσων Νάξου καὶ Ἀμοργοῦ, δι' ἧς οὗτος ζητεῖ νὰ ἀναφερθῶσιν εἰς αὐτὸν ὀνομαστικῶς οἱ «κατατολμῶντες ἐξασκεῖν τὴν ἐπίμεμπτον καὶ δημοκατάρατον τέχνην τῶν καλπουζάνιδων», ἵνα τιμωρηθῶσιν οὗτοι αὐστηρῶς¹. Ἀλλοτε δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀρχιναύαρχος, ὡς προκύπτει ἐξ ἐγγράφου τῆς νήσου Σύρου τοῦ ἔτους 1779, ἀπειλεῖ διὰ θανατικῆς ποινῆς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ παραβιάσῃ τὸ ἐκμισθωθὲν παρ' αὐτοῦ μονοπώλιον ἐπὶ τοῦ καπνοῦ².

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ κατακτητοῦ διετήρησαν ὁμοίως τὴν ἀποκλειστικὴν τῶν ἐξουσίαν πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀνθρωποκτονίας καὶ ἐπιβολὴν ποινῶν κατὰ τῶν φονέων, οὐδαμῶς ἐπιτρέψασαι ἢ καὶ ἀνεχθεῖσαι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως τὸ δικαίωμά των τοῦτο ἐνασκῆται ὑπὸ τῶν ὑποδούλων.

Τῆς διώξεως τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀνθρωποκτονίας ἐπελαμβάνοντο αἱ ἀρχαὶ τοῦ κυριάρχου κατόπιν ἐγκλήσεως τῶν κληρονόμων τοῦ φονευθέντος, οἵτινες ὅμως ἠδύναντο καὶ νὰ παραιτηθῶσι τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκδικήσεως συμβιβάζόμενοι διὰ χρημάτων³. Αἱ Ἑλληνικαὶ ὅμως κοινοτικαὶ ἀρχαί, παρὰ τὸ ὅτι οὐδεμίαν δικαιοδοσίαν εἶχον ἐπὶ τοῦ ἐγκλήματος τούτου, δὲν ἔμενον ἀπαθεῖς, ἐὰν τοῦτο συνέβαινεν ἐν τῇ περιφερείᾳ των. Ἀντιθέτως, ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων κινούμεναι διεδραμάτιζον ρόλον ἐνεργόν, ὅστις εἰς πλείστας περιπτώσεις ἐξουδετέρωνε πλήρως τὴν ἀνάμειξιν τοῦ κυριάρχου. Οὕτως ἐκινούντο λίαν δραστηρίως πρὸς ἐπίτευξιν χρηματικοῦ συμβιβασμοῦ μεταξὺ δράστου καὶ συγγενῶν τοῦ θύματος, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀποσοβηθῇ ἡ ἐπέμβασις τῶν ἀρχῶν τοῦ κατακτητοῦ, ἣτις εἶχεν ὀλεθρίας συνεπείας διὰ τὰ ἐξησθενημένα οἰκονομικὰ τῶν ὑποδούλων. Καὶ τοῦτο, διότι, εἰς ἣν περίπτωσιν ὁ δράστης τῆς ἀνθρωποκτονίας δὲν εἶχε περιουσίαν ἢ αὕτη δὲν ἐκρίνετο ἐπαρκής, ἡ ἀποζημίωσις τοῦ παθόντος ἀπητεῖτο ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐγκληματήσαντος ἢ, ἐλλείψει τούτων, ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς αὐτῆς συνοικίας ἢ τοῦ χωρίου, καθισταμένων τούτων συλλογικῶς ὑποχρέων εἰς τὴν καταβολὴν αὐτῆς. Εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ φονεὺς ἦτο ἄγνωστος, καθίσταντο ὑπόχρεοι εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ παθόντος οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων, ὅπου ἐτελέσθη ἡ ἀνθρωποκτονία καὶ ἤθελεν εὑρεθῇ τὸ πτώμα τοῦ φονευθέντος.

Ἀλλὰ τὰ δεινὰ τῶν ὑποδούλων δὲν ἐξηντλοῦντο διὰ τῆς καταβολῆς μόνον τῆς ἀνωτέρω ὑποχρεώσεως. Ἐπιπροσθέτως αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐπέβαλλον καὶ πρόστιμον, διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ ὁποίου καθίσταντο ὑπόχρεοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς συλλογικῆς

1. Π. Ζερλέντου, Πατριαρχῶν γράμματα διατακτικὰ πρὸς τοὺς νησιώτας περὶ δουλικῆς ὑποταγῆς εἰς τοὺς κρατοῦντας, ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, τ. 9, ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 116.

2. Ἀνδρ. Δρακάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 267 - 268.

3. Βλ. Μεν. Τουρτόγλου, Τὸ φονικὸν κλπ., ἐνθ' ἀν., σ. 82 ἐπ.

εὐθύνης, κληροδοτηθείσης προφανῶς παρὰ τῶν Βυζαντινῶν¹, οἱ κάτοικοι τῆς περιφέρειας, ὅπου ἐτελέσθη ἡ ἀνθρωποκτονία. Τὸ πρόστιμον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσπραξις ἐθεωρεῖτο νόμιμος εἰς ἃς περιπτώσεις ὁ δράστης τοῦ ἐγκλήματος παρέμενεν ἄγνωστος ἢ ἐνίοτε φυγὰς, εἰσεπράττετο παρανόμως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀξιωματάρχων καὶ εἰς ἣν περίπτωσιν ὁ φονεὺς ἦτο γνωστός, ἔτι δὲ καὶ ὁσάκις ὁ θάνατος εἶχεν ἐπέλθει ἐκ φυσιολογικῆς αἰτίας ἢ τυχαίου συμβάντος, ὅτε βεβαίως δὲν ὑφίστατο καὶ ἐγκληματική πρᾶξις.

Διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἀκριβῶς τῶν ὀδυνηρῶν τούτων οἰκονομικῶν διὰ τὰς κοινότητας ἐπακολούθων, ἐξ αἰτίας τυχόν ἀνθρωποκτονίας, αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ ἔσπευδον νὰ μεσολαβῶσι μεταξὺ τῶν συγγενῶν θύματος καὶ δράστου, ἵνα ἐπιτύχωσι χρηματικὸν συμβιβασμὸν καὶ ἀποφευχθῇ οὕτω πᾶσα γνῶσις καὶ ἀνάμειξις τῶν ἀρχῶν τοῦ κυριάρχου.

Συνοψίζοντες τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις λεχθέντα παρατηροῦμεν, ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες κατώρθωσαν εἰς ὠρισμένας χρονικὰς περιόδους καὶ εἰς ὠρισμένας περιοχὰς εὐρεθείσας ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας νὰ ἀναπτύξωσιν ἀξιόλογον αὐτοδιοίκησιν, ἣτις εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον οὐχὶ μόνον τὴν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων διεύρυνσιν τῆς παρασχεθείσης εἰς αὐτοὺς δικαιοδοσίας ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόκτησιν ἐν ταύτῃ τῆς ἐξουσίας πρὸς ἐκδίκασιν ἀξιοποίνων πράξεων. Ἡ ἐξουσία δὲ αὕτη, παρὰ τὸ ὅτι δὲν ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ ἀξιοποίνων πράξεων θιγουσῶν εὐθέως τὴν δημοσίαν τάξιν, ἢ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ κυριάρχου, οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσήμαντος.

Τὸ δίκαιον, ὅπερ ἐφηρμόσθη ὑπὸ τῶν ὑποδούλων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀξιοποίνων πράξεων, οὐδεμίαν παρουσιάζει σχέσιν ἢ ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνο τοῦ κατακτητοῦ, οὔτε ὅμως καὶ πρὸς τὸ βυζαντινὸν ποινικὸν δίκαιον. Εἶναι ἐντελῶς ξένον πρὸς τὰς αὐστηροτάτας διατάξεις τῶν μνημονευθέντων δικαίων, τῶν ὁποίων συνηθεστάτην κύρωσιν ἀπετέλει ὁ ἀκρωτηριασμὸς τῶν μελῶν τοῦ ὑπαιτίου ἐγκληματικῆς τινος πράξεως.

Τὸ βλαστῆσαν εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου ἐθιμογενὲς τοῦτο δίκαιον ἐμφανίζεται οὐχὶ ὁμοιογενὲς καὶ ἐνιαῖον, ἀλλὰ προσηρμοσμένον εἰς τὰς ἐκάστοτε ἐπικρατούσας τοπικὰς συνθήκας. Οἱ ἐθιμικοὶ οὗτοι κανόνες διακρίνονται γενικῶς ὡς πρὸς τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀπειλουμένων κατὰ τῶν ἀδικοπραγούντων ποινῶν, τῶν

1. Πρβλ. Διογ. Ζακυθηνοῦ, Βυζάντιον, Ἀθήναι 1951, σ. 160. Ὁμοίως ἐν ἐκτάσει Μεν. Τουρτόγλου, ἐνθ' ἀν., σ. 89 ἐπ. Ἄξιον μνείας ἐνταῦθα εἶναι, ὅτι συλλογικὴν εὐθύνην θεσπίζει καὶ διάταξις τοῦ «Κοινοῦ τῶν Μυκονίων» ὀρίζουσα ὅτι: «ὅποιος κωψι αλογοῦ την ωριαν του να πλερώνει γροσ. 2 κι αδε βρεθι να τηνε πλερώνουσιν ἢ ψαράδες» (Περ. Ζερλέντου, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων, ἐνθ' ἀν., σ. 21).

όποιων προεξάρχουσιν αἱ χρηματικά. Τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὑποδούλων, ὅπως ἐπιβάλλωσι βαρεῖας ποινάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ τὴν θανατικὴν. Διὰ τοῦτο ἐκ μέρους τῶν ἀπονεμόντων δικαιοσύνην προεστῶν - κριτῶν παρουσιάζεται εἰς ἱκανὰς περιπτώσεις ἀξιοποίνων πράξεων, ἰδίᾳ τῶν κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας στρεφόμενων, ἢ ἐμφανῆς προσπάθεια, ὅπως τὰς ἐνώπιον αὐτῶν ἀγομένας ποινικὰς ὑποθέσεις διευθετῶσι δι' ἐνὸς εἵδους συμβιβασμοῦ μεταξὺ θύματος καὶ ἀδικοπραγοῦντος. Ἐφήρμοζον ἐν ἄλλοις λόγοις διαιτησίαν καὶ ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων.

Ἡ ἰδιότυπος αὕτη ἀπονομή τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ἐπεβλήθη ἐκ τῶν χαλεπῶν περιστάσεων, ἃς διήρχοντο οἱ ὑπόδουλοι, καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης, ὅπως παντὶ τρόπῳ ἀποφευχθῇ ἡ ἀνάμειξις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ τοιαύτη ἀνάμειξις, πλὴν ἄλλων γενικωτέρων δυσμενῶν οἰκονομικῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἐσήμαινε καὶ πρόσθετον ἐπιβάρυνσιν αὐτῶν διὰ τὸν ἐξόδων τῆς ἀποστολῆς ὑπαλλήλου, καλουμένου μουμπασίρη, οὗτινος ἡ ἔλευσις ἐζημίου ἔτι μᾶλλον τὰ ἐξησθενημένα οἰκονομικὰ αὐτῶν.

Ἐκεῖ ὅμως, ὅπου ἡ ποινικὴ δικαιοδοσία τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν οὐδαμῶς ἐμφανίζεται περιορισμένη, εἶναι ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων κατὰ τῶν ἡθῶν. Τὸ σπουδαῖον δὲ εἶναι, ὅτι τὸ ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἀξιοποίνων πράξεων ἐφαρμοσθὲν δίκαιον φέρει ἀναμφισβητήτως τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιδράσεως ἀναλόγων βυζαντινῶν διατάξεων καὶ μάλιστα ἐκείνων, αἵτινες ἀπηχοῦσι δημῶδες δίκαιον.

Τέλος, ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας παρατηρουμένης εὐρυτάτης χρήσεως ὑπὸ τῶν ὑποδούλων τοῦ ἀφορισμοῦ ὡς μέσου διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ δράστου ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως. Ἀφθονα εἶναι τὰ ἔγγραφα τῆς περιόδου ταύτης, δι' ὧν ἀπαγγέλλεται ἀφορισμὸς κατὰ τῶν γνωριζόντων τι περὶ τοῦ ὑπαιτίου τῆς τελέσεως ἐγκλήματος, καὶ μὴ προσερχομένων ἵνα καταθέσωσιν ὡς μάρτυρες¹. Ἡ οὕτως ὑπὸ τῶν ὑποδούλων χρήσις τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων δέον ἀναντιρρήτως νὰ ἀποδοθῇ ὡσαύτως εἰς βυζαντινὰς ἐπιδράσεις².

Ἐπανάστασις. Καποδιστριακὴ ἐποχὴ

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐσημειώθησαν βυζαντιναὶ τινες ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ἐφαρμοσθέντος κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὑπὸ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων δικαίου κατὰ τὴν

1. Βλ. Μ. ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ, Παρθενοφθορία κλπ., σ. 160 καὶ 190, ἀριθ. 9 καὶ 31. Πρβλ. καὶ Δρόσου Ν. Δρόσου, ἐνθ' ἀν., σ. 56.

2. Σπυρ. Τρωϊάνου, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διαδικασία μεταξὺ 565 καὶ 1204, ἐν «Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου», τ. 13, ἐν Ἀθήναις 1969, σ. 100 ἐπ.

ὕπ' αὐτῶν ἀπονομὴν ποινικῆς δικαιοσύνης. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δίκαιον τὸ ἰσχύσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ δὴ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη αὐτοῦ, παρατηροῦμεν, ὅτι ὡς ποινικὴ νομοθεσία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὠρίσθησαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ νόμοι τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων¹. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1824, ὅτε ἰσχυσεν ὡς ποινικὸς νόμος τὸ «Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν»², εἰσαχθὲν διὰ τῆς παραγράφου π' τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, πάλιν δὲν ἔπαυσεν ἡ ἰσχὺς τῶν βυζαντινῶν ποινικῶν διατάξεων³. Αὗται εἶχον ἐφαρμογὴν δι' ὅσας ἀξιοποίνους πράξεις δὲν προέβλεπε τὸ Ἀπάνθισμα⁴. Ἐπειδὴ ὁμῶς τὸ τελευταῖον τοῦτο νομοθέτημα ἦτο

1. Οὕτω διὰ τῆς παραγράφου 4ῃ τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ὠρίζετο ὅτι: «ἄχρι τῆς κοινοποιήσεως (δημοσιεύσεως) τῶν εἰρημένων Κωδίκων (περὶ ὧν μνημονεύει ἡ προηγουμένη 4ῃ παράγραφος) αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι βάσιν ἔχουσι τοὺς Νόμους τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ σώματος ἐκδιδομένους Νόμους» (Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' ἀν., τ. Β', σ. 32).

2. Τὸ κείμενον τοῦ Ἀπανθίσματος βλ. εἰς Γ ε ω ρ γ. Δ η μ α κ ο π ο ὑ λ ο υ, Ὁ κώδιξ τῶν Νόμων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1822 - 1828, «Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου», τ. 10 - 11, ἐν Ἀθήναις 1966, σ. 129 ἐπ. Πρβλ. ὁμοίως Δ η μ ο σ θ. Μ ι ρ ά σ γ ε τ ζ η, Ὁ πρῶτος Ποινικὸς Κώδιξ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος (Τὸ «Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν» τοῦ 1823), Ἀθῆναι 1940. Τ ο ὕ Α ὕ τ ο ὕ, Ἡ Ἑλληνικὴ ποινικὴ νομοθεσία κατὰ τὰ ἔτη 1822 - 1834, Ἀθῆναι 1934, σ. 10 ἐπ. Ν. Π α ν τ α ζ ο - π ο ὑ λ ο υ, Ἀπὸ τῆς «Λογίας» παραδόσεως εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, Ἀθῆναι 1947, σ. 145 ἐπ. Μ ε ν. Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ, Παρθενοφθορία κλπ., ἐνθ' ἀν., σ. 105 ἐπ.

3. Ἐν παραγράφῳ π' τῆς Β' Ἐθνικῆς ἐν Ἀστρεὶ Συνελεύσεως ὀρίζονται ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως Κωδίκων νόμων «κατὰ μὲν τὰ Ἐγκληματικὰ καὶ Πολιτικὰ ἰσχύουσιν οἱ Νόμοι τῶν ἡμετέρων ἀειμνήστων χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ ἀπὸ τὴν Διοίκησιν ἐκδιδόμενοι Νόμοι» (Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' ἀν., τ. Β', σ. 143 ἐπ.). Ἀλλὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τοῦ Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι τρίτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὀρίζεται ἡ ἰσχὺς τῶν βυζαντινῶν ποινικῶν διατάξεων. Κατὰ τὸ σχετικὸν αὐτοῦ ἄρθρον 142: «Ἐως ὅτου δημοσιευθῶσι Κώδικες κατὰ τὸ 99 ἄρθρον, οἱ Βυζαντινοὶ νόμοι, τὸ Ἀπάνθισμα τῶν ἐγκληματικῶν τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, καὶ οἱ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας δημοσιευόμενοι νόμοι ἔχουν ἰσχὺν...» (Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' ἀν., τ. Θ', σ. 148).

4. Τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ τῆς ρητῆς διατάξεως β' τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1824 ὑπ' ἀριθ. 34 νόμου τοῦ ἐπικυρώσαντος τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν ἐχούσης οὕτω: «β'. Οἱ κατὰ διαφόρους τόπους δικασταὶ κατὰ τοῦτο (ἐννοεῖ τὸ Ἀπάνθισμα) νὰ ἐξετάζωσι, δικάζωσι, καὶ καταδικάζωσι τὰ ἐγκλήματα. Ὅσα δὲ τῶν ἐγκλημάτων δὲν ἐμπεριέχονται εἰς τὸ παρὸν Ἀπάνθισμα νὰ κρίνωνται κατὰ τὰ Βασιλικά· ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἐκδιδομένους ἀπὸ τὴν Διοίκησιν νόμους κατὰ τὸν § πε'» (βλ. Γ ε ω ρ γ. Δ η μ α κ ο π ο ὑ λ ο υ, ἐνθ' ἀν., σ. 141).

ἀτελέστατον, παρουσίαζε δὲ σοβαρωτάτας ἐλλείψεις ὡς στερούμενον παντελῶς γενικοῦ μέρους καὶ ὡς μὴ προβλέπον καὶ πλεῖστα ἐγκλήματα¹, τὸ ἔδαφος ἐφαρμογῆς τῶν βυζαντινῶν διατάξεων οὐδαμῶς ἦτο εὐκαταφρόνητον.

Παρά τὴν θεσπισθεῖσαν ὁμῶς ἰσχὺν τῶν βυζαντινῶν ποινικῶν ὀρισμῶν, τὸ δίκαιον τοῦτο ἐν τῇ πράξει ἦτο ἐν πολλοῖς ἀνεφάρμοστον. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ ὅλη δομὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου τῶν βυζαντινῶν καὶ ἰδίᾳ αἱ ἀπειλούμεναι ἐπὶ ὀρισμένων ἐγκλημάτων κυρώσεις ἀντέκειντο καταφῶρος πρὸς τὰς φιλελευθέρους ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ πρὸς τὰς ἀντιστοίχους προοδευτικὰς διατάξεις τῶν ποινικῶν νομοθεσιῶν τῶν προηγμένων κρατῶν τῆς Δύσεως, πρὸς τὰς ὁποίας ἐστρέφοντο, χρησιμοποιοῦντες αὐτὰς ὡς πρότυπα, οἱ ποινικοὶ νομοθέται τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους².

Οὕτω δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωσιν ἐφαρμογὴν αἱ βυζαντιναὶ ποινικαὶ διατάξεις, αἵτινες ἐπὶ ὀρισμένων ἐγκλημάτων ἠπεύλουν ὡς κυρώσεις τὴν τύφλωσιν ἢ καὶ ἀκρωτηριασμοὺς μελῶν τῶν ὑπαιτίων³. Οὕτε ἦτο δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων ἐκείνων τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου, δι' ὧν ἐπὶ ὀρισμένων ἐγκλημάτων καθιεροῦτο διάφορος ποινικὴ μεταχείρισις ἐξαρτωμένη εἴτε ἐκ τῆς κοινωνικῆς τάξεως εἴτε καὶ ἐκ τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως τοῦ δράστου ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως⁴.

Ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως πάντες οἱ Ἕλληνες ἀδιακρίτως τάξεως ἢ περιουσιακῆς ὑποστάσεως ἦσαν ἴσοι ἔναντι τοῦ νόμου. Ἐν τῇ παραγράφῳ γ' τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ψηφισθέντος κατὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, κατὰ τρόπον πανηγυρικὸν διακηρύσσεται, ὅτι: «Ὁ λ ο ι ο ἰ Ἕ λ λ η ν ε ς ε ἰ σ ῖ ν ὁ μ ο ι ο ἰ ἐ ν ὡ π ι ο ν τ ῶ ν ν ὁ μ ὶ ν ἄ ν ε υ τ ι ν ὸ ς ἐ ξ α ι ρ ἔ σ ε ω ς ἢ β α θ μ ο ῦ, ἢ κ λ ά σ ε ω ς, ἢ ἀ ξ ι ὡ μ α τ ο ς»⁵. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ποινικὸς δικαστὴς πειρώμενος νὰ ἐφαρμόσῃ ἀκράτως τοὺς βυζαντινοὺς ποινι-

1. Γ. Α. Μάουρερ, 'Ο Ἑλληνικὸς λαός, τ. Α' (μετάφρ. Ε. Καραστάθη), Ἀθῆναι 1943, § 227, σ. 446 ἐπ. Πρβλ. καὶ Ν. Πανταζόπουλον, ἐνθ' ἀν., σ. 145 ἐπ. Μεν. Τουρτόγλου, ἐνθ' ἀν., σ. 105 ἐπ.

2. Βλ. χαρακτηριστικῶς τὸ Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος τὸ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι τρίτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὅπερ ἐν ἄρθρῳ 99 αὐτοῦ ὠριζεν: «Ἡ Βουλὴ χρεωστεῖ νὰ φροντίσῃ διὰ νὰ συνταχθῶσι Κώδικες, Πολιτικὸς Ἐγκληματικὸς καὶ Στρατιωτικὸς, ἔχοντες ἰδιαιτέρως βάσιν τὴν Γαλλικὴν Νομοθεσίαν» (Ἀνδρ. Μάμουκα, ἐνθ' ἀν., τ. 9, σ. 141 - 142). Ὁμοίως καὶ τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γαλλικοῦ ποινικοῦ κώδικος. (Γ. Α. Μάουρερ, ἐνθ' ἀν., τ. Α', § 227 σ. 446).

3. Βλ. ἀνωτέρω σ. 2, σημ. 3 καὶ σ. 3, σημ. 1.

4. Βλ. ἐκτενῶς Μεν. Τουρτόγλου, Κοινωνικαὶ τινες ἐπιδράσεις ἐπὶ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον, ἐν «Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου», τ. 12, ἐν Ἀθῆναις 1968, σ. 169 ἐπ.

5. Ἀνδρ. Μάμουκα, ἐνθ' ἀν., τ. Β', σ. 16.

κούς νόμους επόμενον ἦτο νὰ ἀντιμετωπίσῃ προβλήματα ἐν πολλοῖς δυσεπίλυτα.

Ὅμοίως αἱ βάσανοι, εὐρύτατα προβλεπόμεναι ἰδίᾳ εἰς τὰς δικονομικὰς διατάξεις τῶν βυζαντινῶν, οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐφαρμογὴν. Τὸ ἄρθρον 40^ο τοῦ Πρώτου Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ψηφισθέντος τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ὑπὸ τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελεύσεως Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, ὥριζεν, ὅτι: «Τὰ β α σ α ν ι σ τ ῆ ρ ι α κ α τ α ρ γ ο ὕ ν τ α ι δ ι α π α ν τ ὅ ς, καθὼς καὶ ἡ ποινὴ τῆς δημεύσεως»¹. Ἡ αὐτὴ δὲ διάταξις ἐπαναλαμβάνεται ἐν συνεχείᾳ, τόσον εἰς τὸ ἄρθρον πε' τοῦ τροποποιηθέντος παρὰ τῆς ἐν Ἀστρεὶ Β' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἄρθρον 18 τοῦ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνελεύσεως ψηφισθέντος Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος².

Τὴν ἀδυναμίαν ἀκριβῶς ταύτην τῆς ἐφαρμογῆς τῆς βυζαντινῆς ποινικῆς νομοθεσίας ἀντελήφθησαν, ὡς φαίνεται, οἱ νομοθέται τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου, οἵτινες τοῦ λοιποῦ δὲν θεσπίζουν, ὡς πρότερον, τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων τῶν «ἀειμνήστων χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ὡς νομοθετικῆς πηγῆς ἀναπληρώσεως τὰ κενὰ ἢ καὶ τὰς ἀτελείας τοῦ Ἀπανθίσματος, ἀλλὰ τὰς ἐλλείψεις τοῦ νομοθετήματος τούτου πειρῶνται νὰ ἀναπληρώσωσιν ἀρχικῶς μὲν διὰ τῆς «ἐπιεικειας», βραδύτερον δὲ διὰ τῆς προσθήκης καὶ νέας πηγῆς δικαίου τοῦ «ὀρθοῦ λόγου».

Οὕτω τὸ ἄρθρον 38 τοῦ ΙΘ' Ψηφίσματος (ἀριθ. 8268) τῆς 15 Δεκεμβρίου 1828 ὥριζεν, ὅτι τὰ δικαστήρια «ἕως οὗ ἐκδοθῇ ὁ παρασκευαζόμενος ποινικὸς Κώδικς, εἰς τὰ διορθωτικὰ καὶ ἐγκληματικά, κρίνουν κατὰ τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν καὶ κατ' ἐπιείκειαν»³. Τὸ δὲ ἐν συνεχείᾳ ὑπ' ἀριθ. 152 τῆς 15ης Αὐγούστου 1830 Ψήφισμα τοῦ Κυβερνήτου διὰ τοῦ ἁρθρου 148 αὐτοῦ ἐθέσπισεν, ὅτι τὰ δικαστήρια ἔδει νὰ ἀκολουθῶσι «διὰ τὸ ἐγκληματικὸν τὸ ἐπικρατοῦν Ἀπάνθισμα, τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τοὺς ἄλλους ἐγκληματικούς νόμους τοῦ κράτους. . .»⁴.

Παρὰ τὴν ἐπὶ Καποδιστρίου μὴ ἰσχὺν τῶν βυζαντινῶν ποινικῶν διατάξεων δὲν ἔπαυσαν αὗται ἐφαρμοζόμεναι ἐπὶ ὠρισμένης κατηγορίας ἐγκλημάτων ὑπὸ τῶν ἀπονεμόντων τότε ποινικὴν δικαιοσύνην δικαστηρίων. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ προηγουμένως, διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος, ὅτε προβλεπομένης καὶ τιμωρουμένης ἀξιοποίνου τινὸς πράξεως ὑπὸ τοῦ Ἀπανθίσματος, ὑπεχρεοῦντο τὰ δικαστήρια τῆς περιόδου

1. Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' ἀν., τ. Β', σ. 32.

2. Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ' ἀν., τ. Β', σ. 144 καὶ τ. Θ', σ. 131.

3. Ἀ ν δ ρ. Μ ά μ ο υ κ α, ἐνθ', ἀν., τ. ΙΑ', σ. 511.

4. Βλ. Πολιτικὴ καὶ Ἐγκληματικὴ Διαδικασία, ἐν Αἰγίνῃ 1830, σ. 14.

ταύτης, ὡς ἐκ τῆς ρητῆς διατάξεως τοῦ νόμου 34 τοῦ 1824, νὰ μὴ δικάζωσι κατὰ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον, ὅπερ ἴσχυεν ὡς συμπληρωματικὴ μόνον πηγὴ, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ Ἀπανθίσματος.

Τὰ δικαστήρια ὅμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, προκειμένου π.χ. νὰ κρίνωσιν ἐπὶ ἐγκλημάτων κατὰ τῶν ἡθῶν, οὐδαμῶς συνεμορφοῦντο πρὸς τὴν ἐπιταγὴν τοῦ νόμου, ἀλλὰ παραμερίζοντα ὡς ἀπροσφόρους τὰς διατάξεις τοῦ Ἀπανθίσματος ἐφήρμοζον τοὺς βυζαντινοὺς ποινικοὺς νόμους¹.

Οὕτω καὶ μετεπαναστατικῶς παρατηρεῖται τὸ αὐτὸ φαινόμενον, ὅπερ ἐσημειώθη ἐν τοῖς προηγουμένοις κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ ὠρισμένης κατηγορίας ἐγκλημάτων, καὶ εἰδικώτερον τῶν στρεφόμενων κατὰ τῶν ἡθῶν, τὸ ὑπὸ τῶν ἀπονεμόντων ποινικὴν δικαιοσύνην Ἑλλήνων κριτῶν ἐφαρμοζόμενον δίκαιον ἢ εἶναι αὐτουσίως βυζαντινὸν ἢ φέρει σαφεῖς ἐπιδράσεις ἀναλόγων βυζαντινῶν διατάξεων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐπίδρασις τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου ἐξακολουθεῖ νὰ συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ βυζαντιναὶ αὗται διατάξεις καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀνταποκρίνονται ἐπιτυχέστερον πρὸς τὰς ὑφισταμένας καὶ τότε ἠθικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας διατάξεις τοῦ βυζαντινοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀντιμετωπιζούσας ἐτέρας ἀξιοποίνους πράξεις, αἵτινες ὡς ἀπρόσφοροι πρὸς τὰς ἐπικρατούσας τότε συνθήκας οὐδέποτε ἐφηρμόσθησαν, καίτοι ἀπετέλουν τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν.

Τέλος ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτι δὲ καὶ μετ' αὐτὴν παρουσιάσθησαν δικαστικαὶ ἀποφάσεις, αἵτινες ἐπὶ ἀνθρωποκτονίας ἐφήρμοσαν τὰ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἰσχύσαντα, ἅτινα ἄλλως τε ἀνταπεκρίνοντο καὶ πρὸς τοὺς σχετικοὺς ὁρισμοὺς τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου. Δηλαδὴ παρὰ τὴν ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν νομοθετικὴν κατάργησιν τῆς κατ' ἐγκλησιν διώξεως τῆς ἀνθρωποκτονίας καὶ τοῦ χρηματικοῦ συμβιβασμοῦ τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος μετὰ τοῦ φονέως, ἐνεφανίσθησαν δικαστικαὶ ἀποφάσεις, ἃς ἐνέπνευσε τὸ ἐπὶ αἰῶνας προηγουμένως κρατῆσαν παλαιὸν καθεστῶς. Ἡ καταπολέμησις τῆς βαθέως ἐρριζωμένης συνηθείας ταύτης συντελεῖται κυρίως ἐπὶ Καποδιστρίου χάρις εἰς τὰς δραστηρίας προσπάθειας τῶν διατελεσάντων τότε ὑπουργῶν Δικαιοσύνης¹.

1. Βλ. Μεν. Τουρτόγλου, Παρθενοφθορία κλπ., ἐνθ' ἀν., σ. 109.

2. Βλ. Μεν. Τουρτόγλου, Τὸ φονικὸν καὶ ἡ ἀποζημίωσις τοῦ παθόντος, ἐνθ' ἀν., σ. 99 ἐπ.

